

Nr 4.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen med förslag till lag om häradsrätts sammansättning vid handläggning av vissa mål och ärenden m. m.; given Stockholms slott den 18 januari 1918.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

1) lag om häradsrätts sammansättning vid handläggning av vissa mål och ärenden,

2) lag om ändrad lydelse av 10 § i förordningen den 17 maj 1872 angående ändring i vissa fall av gällande bestämmelser om häradssting,

3) lag om ändrad lydelse av 5 § 1 i förordningen om nya växelagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall den 7 maj 1880 samt

4) lag om kungörande av tiden för tings början och avslutande m. m.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Eliel Löfgren.

Förslag

til

Lag

om häradsrätts sammansättning vid handläggning av vissa mål och ärenden.

Med ändring av vad lag eller författning innehåller stridande mot nedanstående bestämmelser förordnas som följer:

1 §.

Vid handläggning av mål eller ärende, som här nedan sägs, vare häradsrätt domför, ändå att ej flera än tre av nämnden äro i rätten närvarande. Dessa mål och ärenden äro:

1. mål angående ansvar för förseelse, som i lag eller författning ej är belagd med svårare straff än böter, dock ej mål däri enskild målsägande finnes;

2. växelmål samt mål angående återgångsfordran på grund av check;

3. andra mål angående penningfordran, som ej avser skadestånd, där grunden för fordringen och tiden för dess tillkomst tydligt och fullständigt angivits i stämningen eller i bilagd räkning, med iakttagande dock av vad här nedan i 2 § stadgas;

4. mål angående gäldenärs försättande i konkurs samt angående boskillnad;

5. ärenden, som avses i förordningen den 16 juni 1875 angående särskilda protokoll över lagfarter, inteckningar och andra ärenden, med undantag dock av ärenden angående tillsättande eller entledigande av förmyndare eller av god man för frånvarande delägare i dödsbo;

6. andra ärenden, som genom ansökning eller annorledes komma under behandling av rätten, med undantag av ansökningar om omyndighets- eller myndighetsförklaring och om rättens samtycke till försäljning, skifte eller inteckning av omyndigs eller frånvarande dödsbo-delägaras fasta egendom.

2 §.

Mål, varom i 1 § 3 förmäles, må allenast vid det rättegångstillfälle, vartill det blivit instämt, handläggas med färre än sju nämndemän. Ej må vid sådan handläggning vittnesförhör i målet äga rum, ej heller, där någondera parten begär uppskov, dom i målet meddelas, utan så är att häradsrätten finner kändens talan icke kunna upptagas till prövning.

3 §.

I tingslag, där Konungen med hänsyn till ortsförhållandena så prövar nödigt, skall häradsrätten under eller mellan de lagtima tingen hålla sammanträden, till det antal och å de tider Konungen bestämmer, för handläggning allenast av mål och ärenden, som omförmälas i 1 §. Sådant sammanträde benämnes här nedan sammanträde med tremansnämnd.

Ärende, som skall antecknas i lagfarts-, intecknings- eller tomt-rättsprotokollet, äger rätten, utan hinder av vad som finnes stadgat därom att sådant ärende endast må upptagas å lagtima ting, upptaga jämväl å sammanträde med tremansnämnd, som hålles mellan de lagtima tingen:

4 §.

Till sammanträde med tremansnämnd må stämning, där den ej gives enligt 11 kap. 31 § rättegångsbalken, icke utfärdas i andra mål än sådana, som omförmälas i 1 §. Har det ändock skett, varde målet, såvida någondera parten tillstädeskommer, utan vidare handläggning uppskjutet till allmänt tingssammanträde, och skall i sådan händelse vid tillämpning av vad i 16 kap. 1, 2 och 6 §§ rättegångsbalken finnes stadgat angående tiden för framställande av vissa invändningar i rättegången sammanträdet med tremansnämnd ej komma i betraktande.

Med allmänt tingssammanträde åsyftas i denna lag jämväl de allmänna rättegångsdagarna under ett lagtima ting i tingslag, där ting ej hållas enligt förordningen den 17 maj 1872.

5 §.

Mål eller ärende, som i 1 § 1, 2, 4, 5 eller 6 sägs, må från sammanträde med tremansnämnd uppskjutas till annat sådant sammanträde eller ock till allmänt tingssammanträde, efter ty rätten finner lämpligt. Dyligt mål eller ärende må ock från allmänt tingssammanträde uppskjutas till sammanträde med tremansnämnd.

I fall, som avses i 12 kap. 2 och 3 §§ rättegångsbalken, skall å part, vilken icke inställer sig å sammanträde med tremansnämnd innan detta är avslutat, tillämpas vad i nämnda §§ stadgas om påföljd av parts uteblivande från ting.

6 §.

När mål blivit å sammanträde med tremansnämnd till slut fört, skall, där hinder ej möter på grund av stadgandena i 2 §, dom avkunnas innan sammanträdet ändas. Kan i något fall domen ej dessförrinnan författas, skall den avkunnas inom fyra veckor därefter eller, där allmänt tingsammanträde, sammanträde med tremansnämnd eller särskilt sammanträde för tings avslutande ej hålles under den tid, å första sammanträde som därefter infaller; och böra de nämndemän, som deltagit i handläggningen å det sammanträde då målet slutfördes, jämväl deltaga i dess avgörande, där de ej äro hindrade av laga förfall. Varder i mål, som avses i 1 § 3, dom ej avkunnad innan sammanträdet ändas, äger rätten ej avdöma målet med färre än sju i nämnden.

Då dom ej genast avkunnas, bör vid målets handläggning tillkännagivas, när sådant skall ske.

7 §.

Varje år skall häradshövdingen före hösttingets avslutande efter samråd med nämnden fördela nämndemännens tjänstgöringsskyldighet vid sammanträden med tremansnämnd under det nästföljande året.

I domsaga, som består av mera än ett tingslag, må till tjänstgöring i nämnden å sammanträde med tremansnämnd inkallas jämväl nämndeman från annat tingslag inom domsagan.

8 §.

Sammanträden med tremansnämnd må efter Konungens förordnande hållas även å annan ort än tingsstället.

Varder sådant förordnande meddelat, ankommer ock på Konungen att bestämma, dels huruvida samtliga de i 1 § omförmälda mål och ärenden eller allenast ärenden, som avses i 1 § 5, må upptagas å dessa sammanträden, dels huruvida utgifterna för sammanträdeslokalen och övriga därmed sammanhängande kostnader skola gäldas av den kommun, i vilken sammanträdena hållas, eller av hela tingslaget samt, där flera tingslag skola deltaga i kostnaderna, efter vilka grunder dessa skola fördelas mellan tingslagen.

9 §.

Över mål och ärenden, varom i 1 § 1, 2, 3, 4 och 6 förmäles, skall, där de handläggas å sammanträde med tremansnämnd, särskild dombok föras, och gälla i övrigt om den dombok vad om den allmänna domboken finnes stadgat.

I tingslag, där sammanträden med tremansnämnd hållas mellan de lagtima tingen, skola de vid dessa sammanträden förda protokoll, varom stadgas i förordningen den 16 juni 1875 angående särskilda protokoll över lagfarter, inteckningar och andra ärenden, vid äventyr som i 2 § av nämnda förordning sägs, insändas till hovrätten samtidigt med protokollen för nästföljande lagtima ting. För nämnda sammanträden skall utdrag av rättens saköreslängd avlämnas till kronofogden senast första rättegångsdagen av påföljande lagtima ting.

10 §.

Angående reseersättning till domare och nämnd för hållande av sammanträde med tremansnämnd förordnar Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1919.

Förslag

till

Lag

**om ändrad lydelse av 10 § i förordningen den 17 maj 1872 angående
ändring i vissa fall av gällande bestämmelser om häradsting.**

Härigenom förordnas, att 10 § i förordningen den 17 maj 1872 angående ändring i vissa fall av gällande bestämmelser om häradsting skall erhålla följande ändrade lydelse:

10 §.

Prövar Konungen med hänsyn till särskilda förhållanden, att något av de tingslag, som här förut blivit omförmälda, må undantagas från

tillämpningen av ovan meddelade stadganden, eller att i sådant tingslag allmänna sammanträden må hållas till större antal och å andra dagar än ovan sagts, gånge som särskilt förordnat varder.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1919.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 5 § 1 i förordningen om nya växellagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall den 7 maj 1880.

Härigenom förordnas, att 5 § 1 i förordningen om nya växellagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall den 7 maj 1880 skall erhålla följande ändrade lydelse:

1. Växelmål instämnes till domstolen i den ort, där svaranden bor eller anträffas, dock att, där svaranden bor eller anträffas på landet eller i stad, där rådstuvurätt ej finnes, det står käranden fritt att i stället instämma honom till närmaste rådstuvurätt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1919.

Förslag

till

Lag

om kungörande av tiden för tings början och avslutande m. m.

Med upphävande av 2 kap. 2 § rättegångsbalken, bestämmelserna i kungl. skrivelsen den 12 augusti 1760 samt förordningen den 21 mars 1884 angående kungörande av tiden för allmänna tingssammanträden i vissa domsagor samt för avslutande av ting, förordnas som följer:

1 §.

Häradshövding vare skyldig att före den 1 november varje år meddela såväl hovrätten som Konungens befallningshavande uppgift, avseende det nästföljande året, dels om dagen för början av varje allmänt tingssammanträde i tingslag, där ting hållas enligt förordningen den 17 maj 1872, samt, vad angår annat tingslag, om dagen för varje lagtima tings början, dels ock, där Konungen, enligt vad därom är särskilt stadgat, förordnat att sammanträden med tremansnämnd skola hållas i visst tingslag, om tid och ort för dessa sammanträden.

2 §.

Varder tings avslutande utsatt till särskild dag, skall genom häradshövdingens försorg tiden för avslutandet senast andra söndagen förut kungöras i tingslagets kyrkor. Häradshövdingen åligger ock att minst fjorton dagar före den utsatta tiden avsända uppgift därom till hovrätten och Konungens befallningshavande.

3 §.

Med iakttagande av de i 1 och 2 §§ stadgade tider för avsändande av där omförmälda uppgifter har häradshövdingen jämväl att föranstalta

därom, att nämnda uppgifter varda anslagna å rättens dörr ävensom kungjorda i en eller flera tidningar inom orten. För kungörelsekostnaden njute härads hövdingen ersättning av allmänna medel.

4 §.

Konungens befallningshavande åligger att låta de uppgifter, som här ovan omförmälas, införas såväl i allmänna tidningarna som i länskungörelserna.

Kungörelse angående uppgifterna enligt 1 § skall beträffande samtliga domsagor i länet införas i allmänna tidningarna den 1 december varje år eller, om söndag då infaller, påföljande dag samt i länskungörelserna under november månad, och bör kungörelsen beträffande varje tingslag första söndagen i december månad uppläsas i tingslagets kyrkor. Uppgifterna enligt 2 § skola införas i allmänna tidningarna och länskungörelserna ofördröjligen efter det de inkommit.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1918.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
tisdagen den 6 mars 1917.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
 VON SYDOW,
 friherre BECK-FRIIS,
 STENBERG,
 LINNÉR,
 MÖRCKE,
 VENNERSTEN,
 WESTMAN,
 BROSTRÖM.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Hasselrot anmälde riksdagens skrivelse den 19 maj 1915 i anledning av väckt motion med förslag till lag om ändrad lydelse av 10 § i förordningen den 17 maj 1872 angående ändring i vissa fall av gällande bestämmelser om härads-ting m. m.

Härefter anförde departementschefen:

Den genom 1872 års författning införda nya tingsordningen torde i stort sett alltjämt på ett tillfredsställande sätt tillgodose kravet på snabbhet i rättsskipningen, vad angår rena lantdomsagor, bestående av ett enda tingslag. Det i städerna förefintliga behovet av större snabbhet har hittills i allmänhet tillgodosetts genom städernas särskilda jurisdiktion. För de mindre städernas del har emellertid denna särskilda

jurisdiktion länge ansetts föga tillfredsställande, och det har för den skull på senare tider blivit regel att vid beviljande av stadsrättigheter den nyvordna staden förklarats fortfarande skola lyda under landsrätt. Till de städer av äldre typ, vilka sedan gammalt lytt under landsrätt — Borgholm och Haparanda — hava sålunda under senare år kommit: Tidaholm (stadsrättigheter beviljade 15 oktober 1909), Huskvarna (28 oktober 1910), Arvika (18 november 1910), Eslöv (16 december 1910), Trollhättan (29 september 1911), Djursholm (13 juni 1913), Nässjö (31 oktober 1913), Hässleholm (19 december 1913), Katrineholm (19 december 1916) och Sollefteå (30 december 1916). De närmare skälen till att egen jurisdiktion ej beviljats dessa städer framgå av lagutskottets i riksdagsskrivelsen åberopade utlåtande (1915 nr 29), i vilket utskottet icke blott anslutit sig till den allmänna uppfattningen, att upphov ej bör givas åt nya rådhusrätter, utan jämväl uttalat den meningen, att åtgärder böra vidtagas till befordrande därav, att mindre städer med egen jurisdiktion successivt avstå härifrån.

Nu lär det emellertid, såsom ock framhölls i den till grund för riksdagsskrivelsen liggande motionen, ej kunna bestridas, att för städer med livligare samfärdsel, vilka lyda under landsrätt, de med gällande tingsordning sammanhängande olägenheterna kunna vara nog så betydande. Högsta antalet tingsammansträden, som lagligen får hållas i något tingslag, är tio allmänna sammansträden om året och två sammansträden för tingens avslutande. Detta ringa antal rättegångstillfällen innebär en särskilt kännbar olägenhet i fråga om lagfarts- och inteckningsärenden samt ordningsmål, vilka mål och ärenden ofta kunna vara av brådskande natur. Härtill kommer, att växelmål icke få upptagas vid häradsrätt utan allenast vid stadsdomstol.

Motionen.

I motionen föreslogs för undanröjande av ovan berörda olägenheter dels, med utgångspunkt från lagberedningens i dess »förslag till jordabalk II» (1908) framlagda utkast till lag om inskrivningsting, inrättandet av särskilda sammansträden för handläggning av vissa slag av mål och ärenden, å vilka häradsrätten skulle vara domför med ett mindre antal nämndemän än eljest — motionären föreslog två nämndemän —, dels ock borttagandet av bestämmelsen om tio allmänna tingsammansträden om året såsom det högsta antal, som över huvud kan förekomma i ett tingslag, varjämte för möjliggörande av växelmåls handläggning vid landsrättsstads forum föreslogs sådan ändring i förordningen om nya växellagens införande, att kärande i växelmål skulle äga valfrihet mellan nämnda forum och närmaste rådhusrätt.

Lagutskottet förklarade sig dela motionärens uppfattning om önskvärdheten av att en snabbare och lättare tillgänglig rättsskipning bereddes sådana städer under landsrätt, som därav vore i behov. De för detta ändamål nödiga lagändringar borde enligt utskottets mening så avfattas, att den äsyftade snabbare rättsskipningen i underrätten icke uteslutande förbehölles de domsagor, med vilka städer vore på angivet sätt förenade, utan kunde införas över allt i landet, där efter särskild prövning behov därav ansåges föreligga. Till spörsmål, som krävde närmare övervägande, hörde frågan, huruvida vid de ifrågasatta särskilda sammanträdena borde till handläggning upptagas utom inskrivningsärenden jämväl vissa slag av andra ärenden samt tilläventyrs vissa mål av mindre betydenhet såsom polismål m. fl. Med denna fråga sammanhängde ock spörsmålet om det antal nämndemän, som borde vara i rätten tillstådes för att rätten skulle vara domför, samt ordnandet på lämpligt sätt av nämndemännens tjänstgöringsskyldighet vid dessa sammanträden.

Lagutskottet.

På förslag av lagutskottet beslöt riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga under övervägande bl. a., huruvida genom ändrade bestämmelser i fråga om tingssammanträdens hållande och därmed sammanhängande åtgärder rättsskipningen å landet kunde göras snabbare och lättare tillgänglig för de rättsökande, med särskild hänsyn till orter med mera sammanträngd befolkning.

Riksdagens skrivelse.

I anledning av riksdagens skrivelse utarbetades inom justitiedepartementet tre lagutkast, i huvudsak byggande på de i motionen förordade principerna, nämligen utkast till lag om särskilda sammanträden i häradsrätt för handläggning av vissa mål och ärenden, utkast till lag om ändrad lydelse av 10 § i förordningen den 17 maj 1872 angående ändring i vissa fall av gällande bestämmelser om häradssting samt utkast till lag om ändrad lydelse av 5 § i förordningen om nya växellagens införande m. m. den 7 maj 1880¹. I förstnämnda lagutkast stadgades, att häradsrätten å de särskilda sammanträdena skulle vara domför med allenast tre nämndemän, och skulle det ankomma på Kungl. Maj:t att avgöra, i vilka domsagor behov av sådana sammanträden föreläge. Å dessa sammanträden skulle till handläggning förekomma vissa mindre brottmål — mål, däri allmän åklagare förde talan om ansvar för brott,

Inom justitiedepartementet utarbetade lagutkast.

¹ Se de vid detta protokoll fogade bilagorna A—C.

varå strängare straff än böter ej kunde följa —, växel mål samt lagfarts-, intecknings- och andra småprotokollsärenden ävensom, med närmare begränsad handläggning, vissa kravmål.

Utlåtanden
från domstolar
och stads-
styrelser.

I anledning av nådiga remisser den 11 juni 1915 hava utlåtanden över riksdagens skrivelse jämte de inom justitiedepartementet utarbetade lagutkasterna avgivits av häradshövdingar, mindre rådhusrätter, stadsstyrelser i städer under landsrätt samt rikets hovrätter.

Åtskilliga häradshövdingar hava i sina utlåtanden huvudsakligen inskränkt sig till det uttalande, att antingen i deras domsagor eller över huvud behov ej föreläge av snabbare rättsskipning än för närvarande. Andra hava emot den föreslagna lagstiftningen anfört, att den föregrepe en blivande rättegångsreform; att det vore oegentligt att hava olika häradsrättstyper för alldeles likartade mål, något som skulle bliva en följd därav, att de mål, som kunde förekomma å ett särskilt sammanträde, enligt utkastet också skulle kunna vinna handläggning å ett vanligt tings-sammanträde; att kompetensstridigheter, förväxlingar och misstag skulle kunna uppstå till följd av häradsrättens skiftande behörighet å de olika sammanträdena; att den föreslagna lagstiftningen skulle medföra en oskäligen ökning av häradshövdingarnas arbetsbörda till följd av arbetstidens splittring och jämväl göra nämndemansuppdraget mindre lockande; att det bl. a. skulle bliva nödvändigt att till men för arbetets jämna gång forcera uppsättningen av de allmänna tings-sammanträdenas lagfarts- och inteckningsprotokoll, för att dessa skulle kunna bliva färdiga till de särskilda sammanträdena; att tiden mellan vårtingets avslutande och hösttingets början ofta vore upptagen av syner, ägodelningsrättssammanträden och andra extra förrättningar och därför ej borde splittras genom några nya extra sammanträden o. s. v.

Många häradshövdingar hava uttalat sig för den föreslagna lagstiftningen, flera av dem dock under framhållande, att dess genomförande förutsatte en lösning av frågan om domarbiträdenas statsanställning. Från några håll har framhållits, att den föreslagna anordningen öppnade möjlighet till en rationell arbetsfördelning mellan häradshövdingarna och deras tingsmyndiga biträden. Sålunda anför häradshövdingen i Södertörns domsaga efter en redogörelse för de principer, enligt vilka han skulle önska mål och ärenden fördelade mellan de allmänna tings-sammanträdena med fulltalig nämnd och ifrågakvarande särskilda sammanträden:

»Befrias de allmänna sammanträdena från, om icke hela, så åtminstone större delen av den nu tyngande barlasten av bagatellmål och småprotokollsärenden — att helt förbjuda handläggning av dylika mål och ärenden å allmänt sammanträde lärer måhända icke låta sig göra — kan det i domsagorna nu rådande, ur många synpunkter förkastliga vikariatssystemet *beträffande dessa sammanträden* i hög grad inskränkas, ja, måhända i många domsagor helt försvinna. De unga jurister, som för sin utbildning och för erhållande av meriter tjänstgöra hos häradshövding, böra endast anförtros hållande av de särskilda sammanträdena. Först sedan de tjänstgjort en längre tid i hovrätt såsom fiskaler och adjungerade ledamöter, böra de anförtros hållande av allmänna sammanträden.»

Allmänt har såsom en nödvändig förutsättning för lagstiftningens genomförande framställts kravet på ersättning till domare och nämnd för av de särskilda sammanträdena föranledda resekostnader.

Flera häradshövdingar anse, att det skulle varit bättre att låta domaren ensam handlägga de mål och ärenden, vilka hänvisats till sammanträdena med tremansnämnd, detta framför allt vad angår lagfarts- och inteckningsärenden. Andra skulle föredragit en ökning av antalet allmänna tingssammanträden. Någon av de sistnämnda ifrågasätter till lättande av nämndens tjänstgöringsskyldighet en allmän nedsättning av det domföra antalet nämndemän i häradsrätt till fem.

De rådhusrätter, som uttalat sig, hava i allmänhet icke haft något att erinra mot lagutkasten. Deras utlåtanden hava emellertid huvudsakligen rört sig om frågan angående lämpligheten av vederbörande städers förenande i judiciellt hänseende med angränsande landsbygd.

Samtliga stadsstyrelser i städer under landsrätt, från vilka utlåtanden föreligga, hava tillstyrkt lagstiftning i föreslagen riktning.

Hovrätterna hava i sina utlåtanden i huvudsak tillstyrkt grundprinciperna i lagutkasten. Svea hovrätt anför sålunda:

»Närmaste syftet med den föreslagna lagstiftningsåtgärden är, såsom under ärendets föregående behandling angivits, att undanröja den olägenhet i fråga om rättsskipningens snabbhet, som för mindre städer skulle uppkomma genom deras förläggande under landsrätt, samt för tätare bebyggda samhällen å landsbygden underlätta övergången till stad utan förändring av jurisdiktion. För detta i och för sig berättigade syfte synes den föreslagna anordningen vara lämplig, likasom den jämväl i övrigt torde kunna bliva till nytta. Visserligen synes kunna anmärkas, att formationen av häradsrätt med endast tre ledamöter i nämnden knappast äger inre berättigande utöver området för inskrivningsväsendet; men då i det hela de här avsedda målen måste anses vara av synnerligt enkel beskaffenhet och anordningen är avsedd att bliva endast provisorisk, tillmåter icke hovrätten denna anmärkning avgörande vikt. Av större praktisk betydelse är den i vissa av de nu inkomna yttrandena framhållna omständigheten, att den föreslagna anordningen skulle väsentligt öka häradshövdingarnas arbete samt för dem och för nämndens ledamöter vålla icke obetydliga kostnader. Då det emellertid lämnats beroende av Eders Kungl. Maj:ts prövning och beslut, i vilka särskilda fall denna anordning skall komma till användning, måste det förutsättas, att detta icke sker, med mindre sådant är förenligt med behörig hänsyn till häradshövdingarnas arbetsbörda samt skäligen ersättning lämnas dem och nämndemännen för därigenom uppkommande kostnader.»

Mot lagutkasten om ändrad lydelse av 10 § i tingsförordningen samt om ändrad lydelse av växellagens promulgationsförordning hade hovrätten intet att erinra.

Göta hovrätt anför:

»Det är uppenbart, att för orter med mera sammanträngd befolkning, särskilt för städer under landsrätt och stadsliknande samhällen, för närvarande förefinnas så stora olägenheter av långsam och ofta svårtillgänglig rättsskipning, att med dessas avhjälpande icke bör få helt och hållet anstå, till dess ny rättegångsordning för riket kan varda genomförd, samt att åtgärd för avhjälpande av det mest trängande behovet av snabbare och lättare tillgänglig rättsskipning därför bör snarast möjligt vidtagas. I detta avseende anser hovrätten förhållandena icke medgiva annan lämplig åtgärd än anordnande, i huvudsaklig överensstämmelse med vad nu föreslagits, av

särskilda sammanträden i häradsrätt med domstolens kompetens inskränkt till vissa mål och ärenden.»

Icke heller Göta hovrätt hade något att erinra mot förslagen om ändring i tingsförordningen och växellagens promulgationsförordning. — En av hovrättens ledamöter var skiljaktig, i det han bl. a. ansåg någon minskning i den domföra nämndens antal ej böra ifrågakomma.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anför:

»Den jämväl enligt hovrättens förmenande angelägna uppgiften att göra rättsskipningen å landet snabbare och lättare tillgänglig, särskilt å orter med mera sammanträngd befolkning, finner hovrätten böra lösas genom införandet under eller mellan tingen av särskilda sammanträden, i enlighet med vad som föreslagits i först omförmälda lagutkastet, i all synnerhet som införandet av sådana sammanträden tillika skulle bereda möjlighet till lämpligt ordnande av rättsskipningen för de mindre städer, som vilja avstå från egen jurisdiktion och läggas under landsrätt.» — Där emot fann sig hovrätten icke kunna tillstyrka den i utkastet till lag om ändrad lydelse av 10 § i tingsförordningen föreslagna ändringen, enligt vilken Kungl. Maj:t skulle äga att med hänsyn till särskilda förhållanden i visst tingslag förordna om hållandet av mer än tio allmänna tingssammanträden om året. Ändringen förutsatte givetvis, att ett behov funnes av att kunna öka de allmänna sammanträdena utöver deras bestämda maximiantal eller tio årligen i varje tingslag. Hovrätten förmenade emellertid, att sådant behov icke förefunnes, utan torde enligt hovrättens uppfattning det behov av ökade sammanträden under tingen, som i vissa tingslag väl kunde göra sig gällande, kunna tillgodoses genom införande av särskilda sammanträden mellan de allmänna.

*Föreningen
Sveriges
stadsdomare.*

Sedan föreningen Sveriges stadsdomare lämnats tillfälle att yttra sig över riksdagens skrivelse, har föreningens styrelse rörande nu ifrågasvarande spørsmål avgivit det yttrande, att då behov av snabbare rättsskipning föreläge och ej kunde med nuvarande lagstiftning avhjälpas, åtgärder för snar förbättring av dessa förhållanden borde vidtagas, och att det i lagutkastet givna förslag till bestämmelser i sådant syfte i huvudsakliga delar vore av beskaffenhet att kunna förordas.

För detta uttalande röstade sex av styrelsens ledamöter. En av dessa lämnade till styrelsens protokoll med flera instämmanden en närmare motivering till det avgivna utlåtandet.

Efter att hava betonat det trängande behovet av de ifrågasatta åtgärderna för påskyndande av rättsskipningen i domsagor, som jämväl omfattade städer, köpingar, municipalsamhällen eller andra orter med mera sammanträngd befolkning, samt att med sådana åtgärder ej borde anstå i avbidan på en blivande rättegångsreform, vilken genom deras genomförande ej kunde anses på något sätt prejudicerad, uppehöll sig denne ledamot vid det erkända missförhållandet, att vid våra häradsrätter ett betydande antal mål och ärenden handläggas och avgöras av unga e. o. notarier, vilka på detta sätt skola samla erfarenhet och tjänstemeriter för sin blivande verksamhet. För att minska olägenheterna av detta system, vilket först i sammanhang

med en allmän rättegångsreform kunde helt och hållet ändras, borde de viktigare och svårare målen förbehållas den mera erfarne ordinarie häradshövdingen, medan de lättare och mindre viktiga lämpligen kunde överlätas å de unga biträdena. Genom förevarande förslag, som avsåge att å dessa särskilda sammanträden sammanföra vissa slag av mål, vilka med ett gemensamt namn kunde betecknas såsom bagatellmål, kunde en dylik rationell arbetsfördelning mellan häradshövdingen och hans tingsmyndiga biträden äga rum, så att de senare vid sina första försök på domarebanan finge inrikta sig på dessa enklare mål. Att detta vore en avsevärd fördel för rättsskipningen i allmänhet, och att detta även ur utbildningssynpunkt vore vida riktigare än att låta de unga juristerna genast börja även med mål av den allra viktigaste beskaffenhet syntes vara alldeles klart. Genom att sålunda till ett tingsmyndigt biträde, i den mån ledighet för den ordinarie domaren kunde behövas, överlämna dessa bagatellmål torde det kanske även bliva möjligt att åtminstone i de flesta fall fastslå den synnerligen viktiga principen, att den ordinarie häradshövdingen borde fungera såsom ordförande vid alla allmänna sammanträden, så vida han icke på grund av sjukdom eller annat verkligt förfall vore därifrån hindrad, då hovrätten borde förordna en äldre verkligt kompetent jurist till ordförande i häradshövdingens ställe.

Tre ledamöter av styrelsen voro skiljaktiga från styrelsens beslut samt yttrade: »Visserligen kan ej jävas att ett behov föreligger av snabbare rättsskipning i städer under landsrätt och i andra orter med mera sammanträngd befolkning. Att dock råda bot för detta behov genom en ändring i vår nuvarande rättegångsordning i de delar, där antagligen mycket skilda meningar komma att yppa sig, synes innebära en fara för att, då det förslag till rättegångsordningen i dess helhet, varå arbete pågår, bliver färdigt, vederbörande vid slutlig prövning av detsamma komma att vara i principiellt hänseende bundna genom det beslut, som fattats med antagande av föreliggande lagutkast. Ty detta sammanhänger synbarligen och enkannerligen med uppgivna blivande, bärande grundprinciper för domstolsorganisationen, nämligen likställighet mellan stad och land, samt visserligen bibehållande av nuvarande lekmannainstitution — nämndemännen — men med borteliminering av nämndens traditionella betydelse genom nedsättande av antalet tjänstgörande nämndemän till tre, och samtidigt med därav följande inskränkning av den lagkunnige domarens övervägande inflytande på domen. Genom antagande av lagutkastet är i själva verket även dess principer fastslagna, innan för hela den stora reformbyggnaden något är avgjort; och i det preliminära, såsom provisoriskt betecknade förslaget ligger alltså något mera djupgående, än vad förslagsställaren vill medgiva eller mången måhända tänkt sig. Kanske principen är god, kanske den icke är det, men genom förslaget antagande kan den anses fastslagen.»

Från Sveriges advokatsamfund, som jämväl satts i tillfälle att yttra sig i ärendet, hava överlämnats protokoll, hållna vid sammanträden i samfundets Stockholms- och Göteborgsavdelningar för ärendets behandling.

*Sveriges
advokat-
samfund.*

Stockholmsavdelningen beslöt för sin del uttala, att avdelningen ej vore övertygad om behövligheten av den ifrågasatta nya lagstiftningen och hyste tvivelsmål om dess lämplighet, varjämte avdelningen uttalade sin anslutning till önskemålet,

att handläggningen av småprotokollsärendena överflyttades från rätten till domaren ensam. Mot avdelningens beslut reserverade sig en ledamot, som ansåg, att lagutkastet vore ett lyckligt uppslag till en välbehörlig reform av häradsrätterna i riktning mot en minskning av antalet nämndemän, vilken reform för de orter, för vilka den vore avsedd, skulle bliva till stort gagn. Att flytta handläggningen av lagfarts- och inteckningsärenden från häradsrätten till domaren vore ett önskemål, som borde förverkligas först i samband med de nya fastighetsböckernas införande.

Vid överläggningen i Göteborgsavdelningen uttalade sig samtliga talare för förslaget genomförande med framhållande av vissa önskemål beträffande detaljbestämmelser.

F. d. justitierådet Joh. Hellner.

Sedan ovan refererade yttranden inkommit, har utlåtande i ärendet infordrats från f. d. justitierådet Joh. Hellner såsom förordnad att verkställa en förberedande utredning angående en rättegångsreform. I det med anledning härav avgivna utlåtandet anför justitierådet Hellner efter en redogörelse för huvudprinciperna i lagutkastet bl. a. följande:

»Det är utan vidare klart, att av dessa spörsmål endast frågan om minskningen av antalet nämndemän kan vara av någon större principiell betydelse för en blivande rättegångsreform. Med den starka begränsningen av de mål och ärenden, som — bortsett från de i 1 § 3 omnämnda målen, varom mera nedan — skulle få handläggas av en häradsrätt med blott tre nämndemän, synes emellertid en lagstiftning i föreslagen riktning lika litet kunna prejudicera ett framtida avgörande beträffande nämndemännens antal i häradsrätterna som lagberedningens förslag om inskrivningsting (i dess förslag till jordabalk II) i detta avseende innebar någon fara. Snarast synes det antagligt, att flertalet av de mål och ärenden, som här äro i fråga, framdeles kunna komma att överlätas å domaren ensam utan biträde av några nämndemän. Även detta spörsmål hålles alltså enligt lagutkastet öppet till framtida övervägande.

Konungens befogenhet att i olika domsagor lämpa tingssammanträdenas antal efter ortens behov är en redan nu gällande princip, som säkerligen även för framtiden måste komma att bibehållas, och valfriheten i fråga om växelforum saknar icke förebilder i gällande lag.

Kan den föreslagna lagstiftningen alltså i nu berörda avseenden icke anses gå rättgångsreformen i förväg utan bygger den i stället helt på det bestående grund, så står den å andra sidan icke i strid med de utvecklingslinjer jag tänkt mig. Alldeles otvivelaktigt måste häradsrätternas sammanträden, sedan dessa domstolar gjorts permanenta, bliva långt talrikare än för närvarande är fallet, därvid särskilt tillfällena till inskrivningsärendens och polismåls handläggning måste komma att väsentligen ökas.

Vidare får man antaga, att den föreslagna lagstiftningen i samband med reformer på den kommunala förvaltningens område skall vara ägnad att minska småstädernas betänkligheter mot att avstå från sin särskilda, av en enhällig mening — till vilken jämväl riksdagen genom sin skrivelse anslutit sig — utdömda jurisdiktion. Detta måste vara till gagn för varje rättegångsreform, oavsett huru alla de tvistiga spörsmålen rörande domstolarnas organisation komma att lösas.»

Med riksdagen är jag ense därutinnan, att ett verkligt behov föreligger av snabbare rättsskipning i underrätterna å landet, särskilt vad angår tingslag, som omfatta städer under landsrätt eller andra större orter med mera sammanträngd befolkning, liksom jag anser åtgärder till befordrande av större snabbhet i häradsrätternas rättsskipning i förbindelse med lämpliga åtgärder på det administrativa området i allmänhet utgöra en förutsättning för att nuvarande magistratsstäder skola kunna finna med sin fördel förenligt att avstå från sin särskilda jurisdiktion. Av de olika utvägar, som föreslagits till befordrande av större snabbhet i rättsskipningen — 1) ökning av antalet allmänna sammanträden med fulltalig nämnd, 2) inrättande av särskilda sammanträden med ett mindre antal nämndemän för handläggning av på samma gång enklare och mera brådskande mål och ärenden, 3) överflyttande på häradshövdingen ensam av vissa mål och ärenden — anser jag den första utvägen endast i undantagsfall böra ifrågakomma, särskilt med hänsyn till nödvändigheten att i största möjliga utsträckning spara de oavlönade nämndemännens medverkan till sådana mål och ärenden, där denna har sin största betydelse, så att icke nämndemansuppdraget blir så betungande, att de dugligaste krafterna ej längre vilja ställa sig till förfogande. Att, såsom från något håll ifrågasatts, genomgående minska antalet nämndemän å de allmänna sammanträdena, t. ex. på det sätt, att häradsrätt städse skulle vara domför med fem nämndemän, skulle enligt min mening innebära ett föregripande av rättegångsreformen. Denna anmärkning anser jag däremot på de av justitierådet Hellner anförda skäl ej med fog kunna riktas mot förslaget om särskilda sammanträden med blott tre nämndemän, såvida dessa sammanträdens behörighet i lagen skarpt begränsas till sådana mål och ärenden, i vilka behov av fulltalig nämnd ej föreligger.

I likhet med åtskilliga av dem, som yttrat sig i ärendet, skulle jag snarare varit benägen att — med anlitande av den tredje av ovan angivna utvägar — gå ännu ett steg längre i sparandet av nämndens arbetskraft, då särskilt inskrivningsväsendet kunde synas väl lämpa sig att överlämnas åt domaren ensam utan biträde av nämndemän. Emellertid har riksdagen för icke så länge sedan avvisat i sådan riktning framställt förslag, vartill kommer, att betydligt flera mål och ärenden synas kunna förläggas till en domstol bestående av domaren och tre nämndemän än överlämnas till handläggning av domaren allena. En nedsättning av nämndens antal beträffande dessa mål och ärenden innebär ock en väsentligt mindre rubbning i gällande rättegångsord-

ning, vilken redan känner flera fall, då domaren fungerar med allenast ett fåtal bisittare (synerätt, ägodelningsrätt).

Begränsar man nu användningen av den nya häradsrättstypen med tre nämndemän till sådana mål och ärenden, där större antal nämndemän ej kan anses påkallat av sakens natur, så skulle emellertid mot denna domstolstyp kunna invändas, att densamma innebär en maktförskjutning inom domstolen till favör för lekmannabisittarna, vilka skulle kunna tänkas komma att i långt flera fall, än som hittills på grund av det större antalet varit möjligt, överrösta den lagfarne ordföranden. Utom det att, såvitt jag har mig bekant, dylika farhågor ej visat sig befogade beträffande de domstolar, som för närvarande äro sammansatta med lagfaren ordförande och ett fåtal lek-män, torde nämnda invändning kunna bemötas med en hänvisning till de korrektiv, som ligga dels i straffhotet för tjänstefel dels ock i möjligheten till klagan i högre rätt. Ur förevarande synpunkt håller jag emellertid före, att å ifrågavarande särskilda sammanträden tre nämndemän äro att föredraga framför två, vilket sistnämnda antal föreslagits ej blott i den till grund för riksdagsskrivelsen liggande motionen utan jämväl i några i ärendet avgivna utlåtanden.

Om jag således finner övervägande skäl tala för inrättandet av tingssammanträden med tremansnämnd, så möter dock förslaget genomförande på det i lagutkastet angivna sättet vissa betänkligheter, även sådana av principiell natur. Otvivelaktigt hade det varit mest tilltalande, om man kunnat verkställa en sådan fördelning av de vid häradsrätt förekommande mål och ärenden, att vissa städse skolat handläggas med minst sju i nämnden, andra med tremansnämnd. Detta torde emellertid icke låta sig göra. I alla händelser finner jag den anmärkning mot det remitterade lagutkastet befogad, att enligt detsamma alldeles likartade mål vid olika tillfällen skulle kräva helt olika sammansättning hos domstolen. Det kan ju med fog sägas, att om det vid ett särskilt sammanträde är tillräckligt med tre nämndemän för avgörande av t. ex. ett lagfartsärende, det blir oförklarligt, varför vid ett allmänt tingssammanträde minst sju nämndemän skola delta i ett dylikt beslut. Denna anmärkning torde emellertid vinna tillbörligt beaktande, om bestämmelsen angående rättens domförhet ej knytes till de särskilda sammanträdena utan till uppräknningen av de olika slagen mål och ärenden, som må å dem förekomma, så att, vare sig dessa mål och ärenden förekomma å allmänt eller särskilt sammanträde, rätten är domför med tre nämndemän. Om sedan å ett allmänt sammanträde faktiskt flera än tre delta i sådant måls eller ärendes handläggning,

innebär detta icke någon större anomali, än när för närvarande flera än minimiantalet sju sitta i nämnden.

Till förebyggande av förväxlingar och misstag till följd av häradsrättens skiftande behörighet å de olika sammanträdena hava i lagförslagets 4 § föreslagits bestämmelser, som innebära skyldighet för stämningssgivare att vägra stämning till sammanträde med tremansnämnd i mål, som ej enligt 1 § få där förekomma. Redan enligt lagutkastet voro kompetenstvister i egentlig mening uteslutna, i det att mål, som obehörigen instämts till särskilt sammanträde, ej skulle av häradsrätten avvisas utan uppskjutas till ett allmänt sammanträde.

Rent praktiska olägenheter av tätare tingsammansattnaden ligga däri, att de kunna komma att avsevärt splittra häradshövdingens arbetstid, särskilt om de skola hållas å annan ort, än där häradshövdingen bor. I många fall skulle de säkerligen icke kunna införas, om man ej utginge ifrån att de nytillkommande sammansattnaden skulle kunna överlåtas å tingsmyndigt biträde i domsagan, medan häradshövdingen själv hölle de allmänna sammansattnaden. Isjälva verket torde också, såsom från åtskilliga håll påpekats, den föreslagna lagstiftningens praktiska genomförande i många fall förutsätta en lösning av domarbiträdessfrågan. Å andra sidan skulle, såsom jämväl från olika håll påpekats, en lagstiftning i föreslagen riktning just möjliggöra en rationell arbetsfördelning mellan den ordinarie häradshövdingen och de för domsagornas skötsel erforderliga rättsbildade biträdena. Denna synpunkt förefaller mig så viktig, att den väl tåler att ställas vid sidan om de hänsyn, som föranlett den nu föreliggande riksdagsskrivelsen, åtminstone så till vida, att vid bestämmandet av de mål och ärenden, som skola få förekomma å sammansattnaden med tremansnämnd, inga andra böra dit förläggas än sådana, som kunna anförtros åt en ung vikarie. Härigenom skulle det ock bliva möjligt att på ett effektivt sätt tillmötesgå riksdagens i skrivelse den 25 maj 1906 uttalade önskemål om skärpning av de verkliga domarvikariernas kompetens.

Mot förslaget att lägga i Kungl. Maj:ts hand att i särskilda fall jämväl öka antalet allmänna tingsammansattnaden har, såsom ovan anförts, en av hovrätterna anmärkt, att behov av en sådan ökning ej skulle förefinnas, därest särskilda sammansattnaden bleve införda i enlighet med lagutkastet. Självt har jag redan framhållit, att denna utväg till påskyndande av rättsskipningen i allmänhet skulle bliva allt för betungande för nämnden samt kunna inverka menligt på dess sammansättning. För rena undantagsfall torde emellertid även denna utväg böra hållas öppen. Särskilt skulle den kunna komma till användning i

sådana fall, då flera tingslag sammanslagits till ett utan minskning av de valda nämndemännens antal.

Vad slutligen angår förslaget om införande av viss valfrihet för käranden i fråga om växelforum, har häremot huvudsakligen invänts, dels att växel mål härigenom skulle kunna komma att erhålla en mindre snabb handläggning än för närvarande, dels att sportelinkomster skulle komma att frångå expeditionshavande i rådhusrätterna. Beträffande förstnämnda invändning må erinras därom, att det ju är käranden, som har det särskilda intresset av snabb handläggning av växel mål. Han torde därför icke välja häradsrätt, om det ej är med hans fördel förenligt. Vad åter angår sportelsynpunkten, får den naturligtvis icke stå i vägen för nödiga lagändringar utan kan endast föranleda jämkningar vid de lönereglerna, som kunna visa sig behöfliga. Emellertid torde någon väsentlig överflyttning av växel mål från rådhusrätter, som hittills haft sådana mot gäldenärer, bosatta å kringliggande landsbygd, ej vara att befara. Sin väsentliga betydelse skulle lagändringen erhålla för sådana fall, då städer av någon betydenhet avstode från egen rådhusrätt för att tillsammans med kringliggande landsbygd lyda under en häradsrätt med tingsställe på platsen och sammanträden kanske var eller varannan vecka. Här skulle det förefalla i alldeles särskilt hög grad meningslöst, om stadens domstol ej längre skulle vara kompetent att handlägga de vanligaste av de tvistemål, som ifrågakomma.

Jag övergår härefter till lagutkastens detaljbestämmelser, i vilka vissa jämkningar funnits böra göras med anledning av anmärkningar, framställda i de avgivna utlåtandena. Till en början har titeln å det första lagutkastet ändrats i det lagförslag, jag går att framlägga, med anledning därav att den grundläggande bestämmelsen om rättens domförhet enligt förslaget skall avse vissa mål och ärenden, oberoende av om de förekomma till handläggning å allmänt tingssammanträde eller å de föreslagna nya sammanträdena med blott tre nämndemän. Vidare må det redan nu anmärkas, att den i många av de avgivna utlåtandena kritiserade benämningen »särskilda sammanträden» i lagförslaget utbytt mot en benämning, som anger det för dessa sammanträden mest karaktäristiska: »sammanträden med tremansnämnd.»

*Förslaget till lag om häradsrätts sammansättning vid handläggning
av vissa mål och ärenden.*

1 §.

Medan utkastet i sin 1 § innehöll bestämmelser om de mål och ärenden, som skulle få förekomma å de »särskilda sammanträdena», samt i 8 § föreskriften, att rätten å sådant sammanträde skulle vara domför, ändå att ej mer än tre av nämnden vore i rätten närvarande, lämnas i förslagets 1 § motsvarande stadgande angående rättens domförhet vid handläggning av där uppräknade mål och ärenden utan hänsyn därtill, om dessa förekomma å allmänt eller särskilt sammanträde. Skälet härtill — att man icke bör vid olika tillfällen kräva olika sammansättning hos rätten vid behandling av alldeles likartade mål och ärenden — har redan i det föregående berörts. Sin största betydelse får emellertid uppräknningen av de ifrågavarande målen och ärendena med hänsyn till den i förslagets 3 § upptagna bestämmelsen, att särskilda sammanträden med tremansnämnd skola kunna avhållas för handläggning av desamma. Lämpligheten av den i 1 § gjorda begränsningen av ifrågavarande mål och ärenden måste därför provas icke blott ur den synpunkten, huruvida vid deras handläggning lekmannelementet i domstolen kan anses tillräckligt företrätt med blott tre nämndemän, utan jämväl med hänsyn därtill att de skola förekomma till handläggning å de särskilda sammanträdena. I sistnämnda avseende bör särskilt beaktas, att man, enligt vad ovan antytts, måste såsom en provisorisk anordning i avbidan på den blivande rättegångsreformen utgå från att sammanträdena med tremansnämnd i stor utsträckning kunna komma att hållas av unga domarevikarier.

Dessa olika synpunkter leda till att begränsningen av de ifrågavarande målen och ärendena bör så göras, att bland dem upptagas *dels* sådana, som tarva skyndsam behandling, såvida det ej anses nödvändigt, att de vinna handläggning av fulltalig nämnd eller ordinarie domare, *dels ock* sådana, som på grund av sin enklare beskaffenhet lämpligen kunna, för lättande av domarens arbetsbörda å de allmänna tingssammanträdena, förläggas till sammanträden med tremansnämnd.

De brottmål, som det skulle ligga närmast till hands att förlägga till sammanträden med tremansnämnd, äro de så kallade polismålen, d. v. s. sådana mål, som i städer med särskild polisdomstol eller polis-kammare med domsrätt upptagas av denna. Dessa mål kunna emeller-

tid ej betecknas genom en kort definition, och en sådan uppräknings som den, vilken plägar förekomma i reglementen för polisdomstolar och poliskammare med domsrätt, skulle såsom alltför detaljerad icke vara tilltalande. De viktigaste grupperna bland polismålen skulle man emellertid nå genom den i lagutkastet föreslagna begränsningen av brottmålen till sådana, däri allmän åklagare för talan om ansvar för brott, som i lag eller författning ej är belagt med svårare straff än böter. För att tydligt utmärka, att jämväl förseelser mot administrativa författningar åsyftas, torde ordet »brott» lämpligen kunna utbytas mot »förseelse» (1 § 1).

Bland civila mål och ärenden utgjorde de i punkt 4 av lagutkastets 1 § upptagna s. k. småprotokollsärendena den viktigaste gruppen. Det är framför allt med hänsyn till de fåtaliga tillfällena att få lagfarts- och in-teckningsansökningar handlagda, som man inom några av de orter, vilka under senare åren förvärvat stadsrättigheter, knutat över den långsamma rättsskipningen i städer under landsrätt. Mot den föreslagna bestämmelsen har särskilt anmärkts, att förmynderskapsärenden icke böra handläggas med så fåtalig nämnd, då vid behandlingen av dylika ärenden häradsrättens behov av personkännedom icke kan anses tillräckligt tillgodosett med blott tre nämndemän. Nämnda ärenden böra ock enligt min mening undantagas från handläggning å nu ifrågavarande sammanträden (1 § 5).

Däremot har det från åtskilliga håll framhållits, att vissa andra slag av ärenden borde kunna få där upptagas. Såsom exempel hava anförts vittnesförhör för dödsfalls skull eller på grund av annan domstols förordnande, ansökningar om godkännande av försäljning eller in-teckning av omyndigs fasta egendom m. fl. Sistnämnda ärenden synas mig av samma skäl, som nyss anförts beträffande förmynderskapsärendena, ej böra handläggas annat än vid tillfällena, då nämnden är fulltalig. Detsamma gäller ärenden angående omyndighets- eller myndighetsförklaring. Alla övriga ärenden av beskaffenhet att böra i domboken upptagas synas däremot utan olägenhet kunna handläggas å sammanträden med tremansnämnd. Ifrågavarande ärenden hava betecknats på samma sätt som i rättegångsbalken 25 kap. 2 §; att härunder icke falla några tvistemål, låt vara att för deras anhängiggörande ej fordras stämning, säger sig självt (1 § 6).

Från flera håll har påpekats, att mål angående gäldenärs försättande i konkurs borde få förekomma å sammanträden av ifrågavarande slag. Då dessa mål ofta äro mycket brådskande och fulltalig nämnd vid deras handläggning icke kan vara av större betydelse, hava

de också upptagits bland de i förslaget 1 § uppräknade mål och ärenden. Med dessa hava likställts mål om boskillnad (1 § 4).

I fråga om tvistemål i övrigt synas växel- och checkmål — därest häradsrätt göres behörig för dem — utan tvekan kunna och böra förläggas till sammanträden med tremansnämnd (1 § 2). Att eljest bland tvistemålen göra något urval med hänsyn till målens beskaffenhet möter stora svårigheter. Däremot har det ifrågasatts, att utan avseende å målets beskaffenhet å sådant sammanträde skulle kunna förekomma handläggning, som allenast bestode i upptagande av partsanförenden, helst när dessa vore skriftligen avfattade, eller ingivande av utlåtande av sakkunnig, protokoll över vittnesförhör vid annan domstol eller andra skriftliga handlingar. Från annat håll har föreslagits, att en sådan uppdelning av målens handläggning skulle föreskrivas, att endast förberedelsen — d. v. s. huvudsakligen yrkanden, bestridanden och erkännanden samt påståenden och förklaringar om s. k. rättsgrundande, rättsupphävande och rättshindrande fakta — finge förekomma på de särskilda sammanträdena.

Den sålunda föreslagna förberedande behandlingen av tvistemålen står i nära överensstämmelse med proceduren enligt de modernaste utländska processlagar (jfr t. ex. den österrikiska »Erste Tagsatzung» och § 303 i den norska Lov om rettergangsmaaten for tvistemaal). I en av justitierådet Hellner publicerad uppsats »Domstolsorganisationen och rättegången i tvistemål i första instans, några grundlinjer för en reform» finnes också den mening uttalad, att parternas första inställelse i målet i regel bör ägnas åt sakens förberedande till huvudförhandlingen. I fortsättningen heter det:

»Vid första inställelsen skulle därför svaranden hava att yttra sig angående såväl kändans yrkanden som, i händelse dessa ej medgivas, kändans faktiska framställning punkt för punkt, så att det blir klart, i vad mån kändans uppgifter erkännas eller bestridas. Har svaranden någon sakinvändning att framföra, bör han vid första inställelsen angiva de faktiska omständigheter, varpå han grundar invändningen, ävensom angiva de bevis för varje särskild punkt, som han vill åberopa. Kändan har sedan att i sin tur yttra sig angående svarandens invändningar och sakuppgifter. . . .

Nu kan det naturligtvis hända, att genom denna konfrontation mellan parterna kändan får anledning att återkalla eller inskränka sitt yrkande, eller att svaranden helt eller delvis medgiver ett yrkande. Det kan också hända, att situationen blir sådan, att ett förlikningsförsök med framgång kan göras. Blir på detta sätt tvisten genom medgivanden eller förlikning mogen för avgörande, bör den omedelbart givas. Det kan också hända, att någondera parten förfallolöst utebliver vid första inställelsen och att därigenom saken blir mogen för avgörande genom tredsdom.

Ändamålet med första inställelsen är sålunda dels att sovra ut sådana mål, som kunna avgöras genom dom på grund av återkallande, medgivande eller förlikning eller genom tredskodom, dels ock att i de mål, i vilka en rättstvist verkligen föreligger och som alltså böra gå till fortsatt handläggning, domstolen skall före huvudförhandlingen erhålla kännedom om parternas standpunkter åtminstone i huvudsak.»

Att under nu bestående rättegångsordning allmänt införa en dylik »första inställelse» i tvistemål vid häradsrätt möter emellertid vissa betänkligheter. Med den hos parterna i uppenbar strid mot gällande lag — »käranden skall, evar rättegången börjas, alla dess skäl och bevis genast framte, och svaranden sammaledes» — allmänt härskande uppfattningen, att skälen och bevisen först böra framläggas i den mån en skicklig taktik för processens vinnande det kräver, och med den inom domstolarna mycket utbredda obenägenheten för en effektiv processledning skulle en bestämmelse om tvistemålets förberedande å sammanträden med tremansnämnd säkerligen i allmänhet bliva en död bokstav, så länge den ej förbundnes med ingående stadganden rörande stämningens innehåll och processuella påföljder av försummelse att i rätt tid framlägga alla angrepps- och försvarsmedel eller ange tillgängliga bevismedel, över huvud med rationella åtgärder i övrigt för rättegångens koncentrerande. Justitierådet Hellner har också i sitt i ärendet avgivna utlåtande uttalat vissa betänkligheter redan mot den modifierade form, i vilken tanken på en förberedande behandling framträdde i lagutkastet. Han yttrar härom bland annat:

»Enligt de föreslagna stadgandena i 1 § 3 och 2 § skola mål angående penningfordran, som ej avser skadestånd, kunna bliva föremål för viss handläggning å ifrågasvarande sammanträden. Det vill synas, som om denna tanke hämtats från vissa främmande processlagar, i vilka en förberedande handläggning av tvistemålen anordnats med syfte bland annat att avskilja de mål, i vilka en egentlig rättstvist ej är för handen. I och för sig är detta syftsmål helt visst synnerligen beaktansvärt. Det kan emellertid ej nekas, att idéns tillämpning ej rätt passar in i nu gällande rättegångsordning. I förslaget begränsas användningen till mål angående penningfordran som ej avser skadestånd, och anledningen härtill är uppenbarligen den, att endast i dylika mål ett avgörande genom tredskodom i egentlig mening kan äga rum. För min del kan jag ej undertrycka en viss tvekan angående lämpligheten att på detta sätt giva vissa mål en mera privilegierad ställning än andra.

En annan anledning till tvekan sammanhänger med spørsmålet, huru med målet skall förfaras, om det ej blir avgjort genom tredskodom eller dom på grund av förlikning eller medgivande å svarandens sida. I förslaget säges visserligen, att i så fall uppskov skall äga rum, men det är ej fullt klart, om vidare förhandling samt upptagande av bevisning skulle vara tillåten vid sammanträdet i fråga. Är detta avsett, kan man anmärka det principiellt oriktiga däri, att utredningen i målet

sker inför en domstol, som är annorlunda sammansatt än den som skall döma i målet. Man frågar nämligen, huru de nämndemän, som ej närvarit vid första sammanträdet, skola få kännedom om vad därvid passerat. Nu kan man visserligen säga, att det långt ifrån är sällsynt, att nämndemän deltaga i avgörandet av mål, utan att vare sig genom närvaro vid alla förhandlingstillfällen eller genom studium av protokollen hava erhållit fullständig kännedom om förhandling och bevisning i målet, men det förefaller mig betänkligt att genom uttrycklig lagstiftning giva sanktion åt en dylik oegentlighet. Är det åter meningen att, i händelse av käromålets bestridande, all ytterligare handläggning skall anstå, till dess målet förekommer inför domstol med fulltalig nämnd, så kan det anmärkas, att man förpliktat svaranden till en inställelse, som från nuvarande rättegångs synpunkt måste anses vara utan egentligt gagn och sålunda vållat honom onödiga kostnader.»

Såsom vid 2 § skall närmare utvecklas, har jag genom där föreslagna bestämmelser sökt undgå de sålunda påtalade, med lagutkastets ståndpunkt förenade olägenheterna. Det oaktat har jag emellertid funnit stora betänkligheter möta mot att låta alla tvistemål, även de mest invecklade, förekomma till förberedande handläggning å sammanträden med tremansnämnd, då man, såsom redan antytts, måste räkna med att dessa sammanträden ofta komma att hållas av unga vikarier, som ej kunna anses mogna att i mera invecklade mål utföra den processledande verksamhet, som är en nödvändig förutsättning för att med förberedelsen skall uppnås det åsyftade resultatet.

Mot det sätt, varpå lagutkastet begränsade de tvistemål (andra än växelmål), som skulle få instämmas till sammanträde med tremansnämnd, anmärkte Svea hovrätt i sitt utlåtande, att det använda uttrycket »andra mål angående penningfordran, som icke avser skadestånd» vore alltför obestämt och omfattande, samt att det syntes angeläget att så beteckna här avsedda mål, att därunder fölle endast sådana, om vilka kunde antagas, att åtminstone i regel häradsrätten vore kompetent att vid det särskilda sammanträdet också avdöma dem.

Då nu sammanträden med tremansnämnd framför allt synas lämpa sig för avdömande av sådana mål, i vilka förutsättningarna för tredskodoms meddelande föreligga, har, i anslutning till nämnda anmärkning av Svea hovrätt, åt förslaget 1 § 3 givits en avfattning, som nära överensstämmer med ordalagen i 12 kap. 3 § rättegångsbalken i fråga om bestämmandet av de mål, i vilka tredskodom kan givas på bifall till kärandens talan, ändå att bevisning ej blivit förebragt.

2 §.

Har ett mål av den beskaffenhet, som i 1 § 3 sägs, instämts till sammanträde med tremansnämnd eller eljest till en rättegångsdag, då

allenast tre nämndemän sitta i rätten, och föreligga ej förutsättningarna för tredskodoms meddelande, uppstår frågan, vilken handläggning som bör kunna komma detsamma till del å sammanträdet. Medger svaranden kärandens talan eller äro endast rättegångskostnaderna tvistiga, synes hinder ej böra uppställas för målets avgörande å sammanträdet. Är målet eljest av den enkla beskaffenhet, att parterna kunna enas om dess hänskjutande till rättens omedelbara avgörande, torde det böra göras beroende på rättens medgivande i varje särskilt fall, om målet skall kunna avdömas å sammanträdet i fråga. De invändningar, som enligt lag skola framställas vid första rättegångstillfälle, då svaranden är tillstädes, t. ex. om obehörigt forum eller stämningens ogiltighet, böra givetvis göras även å detta sammanträde samt av rätten med beslut avhjälpas. Vidare bör rätten även på grund av andra invändningar å dylikt sammanträde kunna avvisa ett mål utan prövning, t. ex. på grund av litispensens. Att rätten å sammanträde med tremansnämnd bör kunna fastställa en mellan parterna träffad förlikning samt avskrivna ett mål eller förklara detsamma vilande synes vara självklart.

I hittills berörda frågor står lagförslaget på i huvudsak samma ståndpunkt som lagutkastet, i vilket dock vissa jämkningar gjorts på grund av framställda anmärkningar. För alla övriga fall föreskrev lagutkastet, att målet skulle utsättas till förnyad handläggning å ting eller allmänt sammanträde, men stadgade utkastet icke något uttryckligt hinder för parterna att före uppskovsbeslutet i målet förebringa utredning av vad slag som helst, alltså även vittnesbevisning. En sådan ordning kunde knappast betecknas såsom fullt rationell. Svea hovrätt anmärkte, att det icke torde vara åsyftat att vid dessa sammanträden, där i häradsrätten endast sutte tre nämndemän, en vidlyftig bevisning skulle upptagas för att sedan föreläggas den dömande rätten vid ett allmänt sammanträde. De av justitierådet Hellner i liknande avseende framställda anmärkningar hava redan refererats vid 1 §.

Med beaktande av de sålunda gjorda anmärkningarna har jag i lagförslaget sökt gå en medelväg mellan att tillåta fullständig handläggning av ett mål, som rätten med dåvarande sammansättning ej är behörig att avdöma, och att helt och hållet förbjuda upptagande till protokollet av någon som helst ytterligare utredning i målet. Genom förbudet i första stycket av lagförslagets 2 § mot vittnesförhörs hållande i ifrågavarande fordringsmål vid rättegångstillfälle, då tre men ej sju i nämnden äro, har intresset av omedelbarhet i upptagandet av den muntliga bevisningen tillgodosetts, medan å andra sidan genom föreskrifterna i paragrafens andra stycke angående protokolleringen av partsanförandena

sörjts för att rättegångstillfället dock ej skall behöva bliva utan gagn för målets utredning. Genom sistnämnda föreskrifter har det gjorts till en ämbetsplikt för ordföranden att redan vid ifrågavarande tillfälle söka få parternas ställning till tvistens föremål så noggrant uppklarad som möjligt. Vid den ansats till en »första inställelse» efter modernt mönster, som på detta sätt skulle på ett mycket begränsat område införas i svensk rätt, kunna naturligtvis icke samma förhoppningar knytas som vid ett liknande institut i en moderniserad rättegångsordning. Detta hindrar emellertid icke, att inskrivandet i lagen, att båda parternas yrkanden, bestridanden och medgivanden ävensom deras påståenden och förklaringar rörande saksammanhanget böra i detta särskilda fall noggrant protokollföras redan vid första rättegångstillfället, kan komma att i sina verkningar visa sig utgöra ett värdefullt komplement till gällande lags föreskrift om skyldighet för part att vid rättegångens början genast framte alla skäl och bevis.

Att rätten å sammanträde med tremansnämnd äger meddela alla de beslut under rättegången, vilka kunna föräledas av den handläggning, som där må äga rum — t. ex. beslut om kvarstad eller skingringsförbud eller medgivande av vittnesförhör vid annan domstol — har ansetts ej behöva uttryckligen stadgas.

3 §.

Stadgandena i 1 § om häradsrätts domförhet torde, såsom redan antytts, komma att erhålla sin huvudsakliga betydelse i sådana fall, då särskilda sammanträden med tremansnämnd anordnats. Såsom i lagutskottets utlåtande framhölls, böra ifrågavarande sammanträden kunna hållas ej blott under de lagtima tingen (d. v. s. under tiden från ett lagtima tings början intill dagen för dess avslutande) utan jämväl mellan tingen, t. ex. i domsagor med nya tingsordningen under den rätt avsevärda tiden mellan vartingets avslutande och hösttingets början.

Liksom genomförandet av den nya tingsordningen enligt 1872 års författning varit helt beroende på Kungl. Maj:t, som utan ledning av några föreskrifter i lag haft att bestämna över antalet tingslag i en domsaga, och som jämväl när en domsaga bestått av ett eller två tingslag med hänsyn till särskilda förhållanden ägt förordna, att sådant tingslag skulle undantagas från tillämpningen av de i författningen meddelade stadgandena eller att i vissa tingslag skulle hållas allmänna sammanträden till större antal och å andra dagar än som i allmänhet

enligt samma författning skulle gälla, så lägges det enligt det nu framlagda förslaget jämväl i Kungl. Maj:ts hand att efter förhållandena å varje särskild ort förordna, huruvida sammanträden med tremansnämnd skola hållas eller icke, samt, där de skola hållas, att bestämma antal och tider för dem. Endast på detta sätt kan en naturlig utveckling efter varje ords behov komma till stånd. Då beträffande varje särskild domsaga, där fråga uppstår om inrättande av sammanträden med tremansnämnd, Kungl. Maj:ts beslut givetvis kommer att föregås av en allsidig utredning, varunder vederbörande tingslag, häradshövding, häradsrätt, Kungl. Maj:ts befallningshavande och hovrätt komma att höras i ärendet, torde icke någon risk föreligga, att sammanträden med tremansnämnd komma att införas i vidsträcktare omfattning än som kan ske utan häradshövdingens eller nämndens oskäligen betungande. Någon maxigräns för antalet sammanträden med tremansnämnd har därför icke ansetts behöfelig. I allmänhet torde sådana sammanträden väl ej komma att hållas till större antal än de allmänna tingsammansättningarna, men lär det ej föreligga något skäl att genom lagbestämmelse hindra, att de i särskilda fall hållas oftare. Omöjligt är icke, att även i de största domsagor, under förutsättning av biträdesfrågans lösning, den bästa arbetsfördelning skulle komma att uppnås genom sammanträden med tremansnämnd varje vecka.

Medan den allmänna regeln i 1 § om rättens domföret ej utesluter närvaro i nämnden av flera än tre ledamöter vid handläggning av där omförmälda mål och ärenden, har i 3 § föreslagits den bestämmelse, att vid (särskilt) sammanträde med tremansnämnd ej flera än tre av nämnden må deltaga i rättens beslut. När så få nämndemän skola deltaga i avgörandet av ett mål, skulle det kunna tänkas, att deras uppfattning vore på förhand känd och ginge i strid med ordförandens. I ett sådant fall skulle målets utgång kunna ändras därigenom, att en nämndeman av samma mening som ordföranden tillkomme vid beslutets fattande. Då det är av vikt, att möjligheten till dylika ingrepp i nämndens sammansättning för åstadkommande av ett visst domsresultat blir utesluten, har nyssnämnda bestämmelse upptagits i förslaget.

I lagutkastets 7 § stadgades, att i avseende å mål och ärenden, som finge handläggas å särskilt sammanträde, vad om allmänt tingsammansättnings likställighet i vissa fall med häradsting vore stadgat skulle äga tillämpning beträffande särskilt sammanträde.

Om det sålunda föreslagna stadgandet yttrade hovrätten över Skåne och Blekinge i sitt utlåtande:

»Ett sådant stadgande innebär att åtgärder, som eljest skolat efter utgången av viss tid företagas å nästa allmänna sammanträde, i stället skola vidtagas å nästa särskilda sammanträde, då sådant efter utgången av nämnda tid inträffar tidigare än allmänt sammanträde. Härigenom komma visserligen nu förefintliga tidsfrister att i vissa fall förkortas, men torde detta icke innebära någon större olägenhet. Däremot kan det törhända befaras att den omständigheten, att de särskilda sammanträdena, i likhet med slutsammanträdena för tingen, hava inskränkta befogenheter än de allmänna sammanträdena och i motsats till dessa betecknas såsom *särskilda* sammanträden, lätt nog kan bibringa allmänheten den uppfattningen att det ej är fråga om verkliga tingsammansammanträden och därigenom leda till försummande av föreskrivna tidsfrister. Nämnda missuppfattning torde vara att befara framförallt i det fall då särskilt sammanträde hålles å annan ort än det vanliga tingsstället, vilket i 9 § av lagutkastet föreslagits skola få äga rum.»

Den farhåga hovrätten sålunda uttalat för att den föreslagna likställigheten mellan allmänna tingsammansammanträden och sammanträden med tremansnämnd skulle kunna leda till försummande av fataliteter synes mig icke sakna fog. Någon dylik bestämmelse har därför icke upptagits i det av mig nu framlagda förslaget.

4 §.

I lagutkastets 3 § meddelades bestämmelser för det fall, att mål, som ej finge handläggas å sammanträde med tremansnämnd, dock blivit dit instämt. För att så mycket som möjligt minska antalet dylika fall, innehåller förslagets 4 § ett stadgande, som innebär, att stämning till dylikt sammanträde skall vägras, när den begäres i mål, som ej må där förekomma.

Har sådant mål ändå råkat bliva instämt till sammanträde av ifrågavarande slag, synes målet böra utan vidare handläggning uppskjutas till behörigt sammanträde. De undantag från denna regel, som enligt lagutkastet uppställdes, torde ej vara av någon praktisk betydelse. Däremot lär det vara erforderligt att meddela föreskrifter, som lösa frågan, vid vilket rättegångstillfälle sådana invändningar skola framställas som de, vilka omtalas i rättegångsbalken 16 kap. 1, 2 och 6 §§. Att om icke någondera parten kommer tillstådes målet bör avskrivas torde ej behöva uttryckligen angivas.

Med uttrycket »allmänna tingsammansammanträden» åsyftas i denna och följande paragrafer ej blott häradsrätts allmänna sammanträden i domsagor med den nya tingsordningen utan jämväl de allmänna rättegångsdagarna under de lagtima tingen i domsagor, där gamla tingsordningen tillämpas.

5 §.

Av stadgandena i 2 § framgår, att sådana mål, som omförmälas i 1 § 3, väl få instämmas till sammanträde med tremansnämnd, men ej uppskjutas till annat sådant sammanträde. Sådana mål böra därför ej heller kunna uppskjutas från allmänt tingsammanträde till sammanträde med tremansnämnd. Samtliga övriga i 1 § upptagna mål är häradsrätt lika behörig att handlägga å båda slagen av sammanträden. I alla dessa fall äger alltså häradsrätten efter omständigheterna, när laga skäl till uppskov föreligger, uppskjuta målet eller ärendet till sammanträde av vilketdera slaget som helst, oberoende av arten av det sammanträde, varå det sist handlagts. Till undvikande av varje osäkerhet i denna punkt har stadgande härom meddelats i förslaget 5 §, motsvarande utkastets 4 §.

I utkastets 5 § meddelades bestämmelser rörande klagan däröver att häradsrätt i strid mot de givna stadgandena företagit visst mål till handläggning å särskilt sammanträde. Då för närvarande ej finnas motsvarande stadganden för det fall, att häradsrätt handlägger mål med mindre än lagstadgat antal nämndemän, och de båda fallen uppenbarligen böra behandlas lika, har utkastets 5 § ej i förslaget upptagits.

6 §.

I anledning av bestämmelsen i utkastets 6 §, att när mål blivit å särskilt sammanträde till slut fört, dom skulle, där hinder ej mötte på grund av stadgandena i 2 §, avkunnas innan sammanträdet ändades, har Svea hovrätt hemställt, huruvida icke, då även med den i 1 § givna begränsningen av målen fall av alldeles icke enkel beskaffenhet kunde förekomma å ifrågavarande sammanträden och ett närmare övervägande därför vara påkallat, föreskriften om doms avkunnande borde göras mindre kategorisk. Hovrätten över Skåne och Blekinge har gjort en liknande hemställan samt föreslagit, att uppskov med doms avkunnande skulle få äga rum på samma skäl, som gälla för dom i brottmål rörande minderårig.

I sistnämnda hänseende är stadgat, att dom skall avsägas samma dag eller senast nästa dag, »där ej i målets vidlyftighet eller eljest hinder därför möter». Enligt 7 § i 1872 års tingsförordning gäller för alla mål, att dom skall avkunnas innan sammanträdet ändas, »om den dessförinnan författas kan».

Nu torde det vara mycket sällsynt, att dom anses kunna författas å samma sammanträde, å vilket målet blivit slutfört, annat än i mål av allra enklaste beskaffenhet. Det har t. o. m. förekommit exempel på att med tredskodoms meddelande fått anstå till påföljande sammanträde, och det är ingalunda ovanligt, att doms författande i erkända kravmål anses kräva betänketid till nästa ting. Denna i uppenbar strid med lagens mening stående praxis har, förutom större långsamhet i rättsskipningen, även den olägenhet med sig, att i större mål, vilka kräva handläggning vid ett flertal sammanträden, domaren mycket sällan torde anse det kunna ifrågakomma, att han till en dylik handläggning skulle behöva sätta sig så grundligt in i målet eller bilda sig en så bestämd uppfattning rörande förekommande rättsfrågors lösning, att dom skulle kunna meddelas omedelbart efter handläggningens slut, vilket återigen har till följd dels att han icke är lika skickad att utöva den honom tillkommande processledningen, som om han bättre behärskat målet, dels ock att nämndens betydelse i hög grad minskas, då det för lekmanneelementets fulla tillgodogörande i allmänhet måste anses vara ett oeftergivligt krav, att överläggningen till dom följer omedelbart på förhandlingen i målet.

Otvivelaktigt måste det bliva en viktig uppgift för rättegångsreformen att såsom allmän regel genomföra domens avkunnande omedelbart efter förhandlingens avslutande. Emellertid kan säkerligen något åtgöras i förevarande hänseende redan under bestående rättegångsordning. Erfarenheter från Finland, där rättsskipningen i mycket har att räkna med samma förutsättningar som hos oss, men där domens avkunnande vid det sammanträde, å vilket målet slutbehandlats, lär vara regel, torde visa, att nuvarande rättegångsordning ej behöver lägga absolut hinder i vägen för en mera tillfredsställande ordning. Till denna fråga skall jag, vad allmänna tingssammanträden angår, återkomma vid förslaget till ändrad lydelse av vissa paragrafer i 1872 års förordning.

I fråga om sammanträden med tremansnämnd kunde det synas mera tveksamt än eljest, om ett omedelbart avkunnande av domen bör framtvingas, då dessa sammanträden ofta kunna komma att hållas av unga biträden. Med hänsyn dels härtill dels ock till de förut refererade, av Svea hovrätt anförda skälen torde föreskriften ock böra göras mindre kategorisk än förhållandet var i lagutkastet. Genom den av mig nu föreslagna ordalydelsen, enligt vilken anstånd med doms avkunnande kan äga rum, därest *i något fall* domen ej kan författas

innan sammanträdet ändas, torde tillräckligt tydligt hava utmärkts, att dylikt uppskov må ske allenast i *undantagsfall*.

Justitierådet Hellner hemställde i sitt utlåtande, huruvida, därest stadgandet i 6 § om doms omedelbara avkunnande funnes icke kunna undantagslöst upprätthållas, det icke borde föreskrivas, att de nämndemän, som deltagit i handläggningen, där de ej vore hindrade av laga förfall, jämväl skulle deltaga i målets avgörande. En dylik föreskrift har nu i förslaget upptagits. Jämte det att densamma är fullt motiverad av önskan att undvika växlingar i nämndens sammansättning vid handläggning av ett och samma mål, borde densamma ock i någon mån vara ägnad att befordra målens omedelbara avdömande i enlighet med huvudregeln på grund av de olägenheter för nämnden, som ett uppskov sålunda skulle kunna medföra. Uteblir nämndeman utan laga förfall vid tillfälle, då dom i sådant mål skall avkunnas, bör detta visserligen ej föranleda ytterligare uppskov med avkunnandet; men måste givetvis sådan försummelse från nämndemannens sida för honom medföra ansvar för tjänstefel.

7 §.

Någon närmare reglering i lag av nämndemännens tjänstgörings-skyldighet å sammanträden med tremansnämnd har jag ej ansett erforderlig utöver den föreslagna bestämmelsen, att häradshövdingen har att efter samråd med nämnden fördela densamma för ett år i sänder.

Föreskriften att till tjänstgöring i nämnden jämväl må inkallas nämndeman från annat tingslag inom domsagan är hämtad ur lagberedningens förut omnämnda förslag till lag om inskrivningsting. En liknande bestämmelse gäller för särskilt fall enligt kungl. förordningen den 20 november 1845 angående gemensamma rannsakingshäkten och tingsställen för särskilda härad. Med den föreslagna begränsningen av de mål och ärenden, som skola få förekomma å sammanträde med tremansnämnd, synes mig icke någon betänklighet möta mot ifrågavarande anordning, genom vilken man fastmera synes på ett praktiskt sätt kunna undvika att i onödan betunga ledamöter av nämnden med långa resor för uppgifter, vilka närmare boende nämndemän inom domsagan lika bra kunna fylla. Givetvis bör samtycke från nämndeman, som ej tillhör tingslaget, inhämtas, innan han inkallas till tjänstgöring av nu ifrågavarande slag.

8 §.

Jämväl stadgandet, att sammanträde med tremansnämnd efter Kungl. Maj:ts förordnande må hållas å annan ort än tingsstället, är hämtat från lagberedningens nyssnämnda förslag. Mot ifrågavarande stadgande, som i lagutkastet fanns upptaget i dess 9 §, anmärkte hovrätten över Skåne och Blekinge — med reservation av t. f. presidenten, vilken lämnade stadgandet utan anmärkning — följande:

»En sådan anordning skulle givetvis vara till stor fördel för sådana landsrättsstäder eller andra mer befolkade orter, som ej hava eller kunna få tingsställe å platsen. I sakens natur ligger emellertid att de orter, det här kan bliva fråga om, äro sådana som ej ligga så nära det vanliga tingsstället. I friherre Palmstiernas motion, som givit anledning till riksdagens skrivelse, har också såsom exempel på en sådan ort nämnts Nässjö, som ligger 43 kilometer från Jönköping, där tingslagets vanliga tingsställe är beläget. Ett stadgande som det föreslagna, genomfört i Nässjö, skulle medföra, att personer bosatta i närheten av det vanliga tingsstället skulle kunna stämmas till det långt därifrån belägna tingsstället i Nässjö. Det kan ifrågasättas om ej en sådan ordning, som skulle gynna kärandena på svarandenas bekostnad, står i strid mot den tanke, som ligger till grund för den allmänna regeln att svaranden skall stämmas till den rätt, därunder *han* har sitt bo och hemvist. Hade å särskilt sammanträde endast fått upptagas inskrivningsärenden, såsom lagberedningen föreslagit beträffande inskrivningsting, hade intet varit att anmärka mot det ifrågavarande stadgandet. Lämpligare torde vara att en sådant ort bildar eget tingslag.»

Även om beträffande en sådan ort som Nässjö den anordning, att staden — efter mönster av det sätt, varpå tingsförhållandena äro ordnade i den med Frosta härad förenade staden Eslöv — finge bilda eget tingslag med fullt antal allmänna tingssammanträden, vore att föredraga framför att dit förlades för hela domsagan gemensamma sammanträden med tremansnämnd, så skulle dock den föreslagna möjligheten att hålla sådana sammanträden å annan plats än det vanliga tingsstället äga sin betydelse för sådana fall, då i en vidsträckt domsaga med flera tingslag dylika sammanträden ansåges böra hållas t. ex. å den ort, där domaren har sitt kansli, eller å det tingsställe, som ligger närmast domarens boningsort, samt å en och samma dag för alla tingslagen. För dylika domsagor skulle den föreslagna lagstiftningen bliva utan väsentlig betydelse, om nu ifrågavarande bestämmelse ej upptoges i densamma. Exempel på tingslag med mera än ett tingsställe föreligger för övrigt redan nu, i det att i Jukkasjärvi lappmarks tingslag sedan 1904 hållas tingssammanträden omväxlande i Kiruna och Vittangi, låt vara att denna anordning är förestavad av andra motiv än den nu föreslagna.

Det har framhållits, att när stad, köping eller större municipal-samhälle erhåller förmånen, att särskilda sammanträden med korta mellanrum där hållas, det bör åligga ifrågavarande kommun att tillhandahålla lämplig, för ändamålet möblerad lokal med värme, ljus och erforderlig uppässning. Någon allmän bestämmelse i dylik riktning torde ej vara lämplig, utan synes det böra bli beroende på Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall, huru de nämnda kostnaderna skola gäldas. Skall, såsom nyss antytts, gemensam tingslokal användas för samtliga tingslag i en domsaga, synes kostnaden böra fördelas på de olika tingslagen efter skälig grund, som av Kungl. Maj:t bestämmes.

9 §.

Med hänsyn till häradsrättens säregna sammansättning å tings-sammanträden med tremansnämnd synes det naturligt, att över de till domboken hörande mål och ärenden, som förekomma vid dessa sammanträden, särskild dombok föres, skild från den allmänna domboken och försedd med egen fortlöpande nummerföljd under varje ting. En sådan ordning ter sig också mest praktisk med hänsyn därtill, att uppsättningen av de båda domböckerna ofta torde komma att äga rum samtidigt och utföras av olika personer. Någon väsentlig olägenhet torde ej uppstå därav, att vissa mål på detta sätt kunna komma att införas än i den särskilda, än i den allmänna domboken.

Vad småprotokollsärenden angår, torde däremot tillräckliga skäl saknas att upptaga dem i olika protokoll, allt efter som de handlagts vid sammanträden av ena eller andra slaget. Särskilda protokoll måste här allenast föras, när sammanträden med tremansnämnd hållas mellan de lagtima tingen. Angående insändandet till hovrätt av protokollsrenovationen för dessa sammanträden har erfordrats en särskild bestämmelse, som intagits i andra stycket av 9 § tillsammans med en föreskrift om tiden för avlämnande till kronofogden av utdrag av rättens saköreslängd för samma tillfällen.

10 §.

I åtskilliga över lagutkastet avgivna utlåtanden har framhållits det tillbörliga däruti, att skälig ersättning lämnades härads hövdingarna och nämndemännen för de extra kostnader, som komme att tillskyndas dem genom införande av ifrågavarande nya sammanträden. Då detta krav synes fullt befogat, men rätta platsen för meddelande av närmare

bestämmelser härom torde vara resereglementet, har i 10 § allenast föreslagits en hänvisning till vad sålunda bör komma att särskilt stadgas.

Den i lagutkastets 10 § intagna bestämmelsen om kungörande av tid och ort för de särskilda sammanträdena har ej upptagits i förslaget, då i stället utkast till allmänna bestämmelser angående kungörande av tiden för tings början och avslutande m. m. utarbetats. Över detta utkast hava emellertid infortrade underdåniga utlåtanden ännu ej avgivits, varför lagförslag härutinnan ej kan av mig nu framläggas.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 7 och 10 §§ i förordningen den 17 maj 1872 angående ändring i vissa fall av gällande bestämmelser om härads ting.

7 §.

Vid 6 § i lagförslaget om häradsrätts sammansättning vid handläggning av vissa mål och ärenden har jag framhållit betydelsen därav att dom såvitt möjligt avkunnas omedelbart efter det att förhandlingen i målet avslutats. Bland annat hänsyn till den omständigheten, att sammanträden med tremansnämnd kunna antagas komma att i stor utsträckning hållas av unga biträden, gjorde emellertid, att lagutkastets stränga regel om doms omedelbara avkunnande å dylika sammanträden ansågs ej kunna undantagslöst upprätthållas. Efter den modifierade avfattning, nyssnämnda paragraf erhållit i lagförslaget, synes anledning icke förefinnas till uppställande av någon skillnad mellan de krav, som i berörda avseende böra ställas på ordförandena å de allmänna tingssammanträdena och å sammanträdena med tremansnämnd, och föreslår jag för den skull, att 7 § i 1872 års tingsförordning ändras till närmare överensstämmelse med 6 § i förutnämnda lagförslag. Enligt den föreslagna ordalydelsen skulle häradsrätten allenast i *undantagsfall* äga rätt att låta med doms avkunnande i ett slutbehandlat mål anstå till senare rättegångstillfälle.

Den sålunda föreslagna lagändringen torde medföra vissa konsekvenser med avseende å arbetssättet vid häradsrätterna. Dels måste uppenbarligen kraven på kompetens hos de personer, som vid förhinder för häradshövdingarna att själva hålla de allmänna tingssammanträdena skola förordnas till deras vikarier, väsentligen skärpas — utredning om åtgärder i sådant syfte pågår inom justitiedepartementet —, dels blir det

nödvändigt att icke till en och samma rättegångsdag utsätta flera mål än att tid återstår för överläggning till dom i de slutbehandlade målen. De svårigheter, som äro förenade härmed, liksom ock de olägenheter, som uppstå till följd därav, att expedition i de slutbehandlade målen måste tillhandahållas tidigare än om med domens avkunnande fått anstå, torde emellertid mer än uppvägas av de väsentliga fördelar, som äro förenade med ett principiellt upprätthållande av kravet på doms avkunnande omedelbart efter handläggningens slut.

Efter denna skärpning av huvudregeln rörande doms omedelbara avkunnande har jag ansett hittillsvarande undantagsbestämmelse därom, att i vidlyftiga mål med domens avsägende kan få anstå längre än till nästa allmänna tingssammanträde, böra undergå sådan ändring, att dylikt längre anstånd ej må medgivas under annan förutsättning, än att målet är av *synnerligen* vidlyftig beskaffenhet.

10 §.

I denna paragraf har i enlighet med yrkande i den motion, som låg till grund för riksdagsskrivelsen, den nuvarande bestämmelsen om ett maximiantal av tio allmänna tingssammanträden om året borttagits.

Mot detta förslag har, som nämnt, hovrätten över Skåne och Blekinge — dock med skiljaktig, tillstyrkande mening uttalad av t. f. presidenten — anfört, att behov av en sådan ändring ej skulle föreligga.

Givetvis kan och bör, såsom nämnda hovrätt anfört, behovet av ökade sammanträden såsom regel tillgodoses genom införandet av sammanträden med tremansnämnd. I vissa undantagsfall skulle det dock kunna visa sig vara mera praktiskt att öka antalet allmänna tingssammanträden. Exempel gives redan nu därpå att, i enlighet med vad gällande tingsförordning medger, i vartdera av en domsagas två tingslag förekomma 10 allmänna sammanträden om året. Härads-hövdingen i en sådan domsaga har alltså redan nu att hålla tjugo allmänna tingssammanträden om året, ett var fjortonde dag under tingen. Om för någotdera av dessa tingslag behov skulle anses föreligga av att erhålla t. ex. lagfarts- och inteckningsärenden handlagda oftare än var fjärde vecka, torde måhända ej skäligen kunna ifrågasättas, att denne härads-hövding utöver allmänna sammanträden varannan vecka jämväl skulle hålla sammanträden med tremansnämnd i det ena tingslaget. Här skulle det kunna tänkas vara mera praktiskt att samman-slå de båda tingslagen till ett med bibehållande av det gamla antalet

nämndemän och med sammanlagt tjugo allmänna sammanträden om året, tilläventyrs alternerande på de båda förutvarande tingsställena.

Om det sålunda kan uppvisas fall, då det kunde finnas önskvärt att flera allmänna tingssammanträden än tio årligen kunna hållas i ett tingslag, torde därmed en lagändring, som öppnar möjlighet för Kungl. Maj:t att lämpa tingsordningen efter de lokala behoven även för dylika undantagsfall, vara tillräckligt motiverad, då något missbruk av bestämmelsen i fråga näppeligen kan befaras.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 5 § i förordningen om den nya växellagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall den 7 maj 1880.

De skäl, som legat till grund för den föreslagna ändringen i promulgationsförordningen till växellagen, varigenom beträffande växelgäldenär, som bor eller anträffas på landet eller i stad under landsrätt, åt käranden inrymts valfrihet mellan vederbörande häradsrätt och rådhusrätten i närmaste stad, hava redan inledningsvis av mig berörts.

Genom hänvisningen i 15 § checklagen till vad om rättegången i växelmål är stadgat komma enahanda bestämmelser att gälla jämväl mål angående återgångsfordran på grund av check.

Departementschefen uppläste härefter omförmälda lagförslag av den lydelse, bilagorna D—F vid detta protokoll utvisa, och hemställde, att för det ändamål § 87 regeringsformen omförmäler lagrådets utlåtande över förslagen måtte genom utdrag av protokollet inhämtas.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall.

Ur protokollet:
Erik Ölander.

Bil. A. ¹⁾**Utkast**

till

LAG**om särskilda sammanträden i häradsrätt för handläggning
av vissa mål och ärenden.**

Med ändring av vad lag eller förordning innehåller stridande mot nedanstående bestämmelser förordnas som följer:

1 §.

I tingslag, där Konungen med hänsyn till förhållandena så prövar nödigt, skall häradsrätten under eller mellan de lagtima tingen hålla särskilda sammanträden till det antal Konungen bestämmer; och må å sådant sammanträde mål och ärenden av följande slag handläggas:

1. mål, däri allmän åklagare för talan om ansvar för brott, varå strängare straff än böter ej kan följa;

2. växelmål samt mål angående återgångsfordran på grund av check;

3. andra mål angående penningfordran, som icke avser skadestånd, under iakttagande dock av vad här nedan i 2 § stadgas;

4. ärenden, som omförmälas i förordningen den 16 juni 1875 angående särskilda protokoll över lagfarter, in-teckningar och andra ärenden.

2 §.

Dom i mål, varom i 1 § 3 förmäles, må ej meddelas å särskilt sammanträde, utan så är att fall, som i 12 kap. 3 § rättegångsbalken avses, är för handen, eller svaranden medgiver kravet, eller häradsrätten finner målet böra avvisas på den grund, att rätten är obehörig

¹⁾ Bilagorna A—C återgiva de inom justitiedepartementet år 1915 i anledning av riksdagens skrivelse utarbetade lagutkast.

eller stämningen ogill. Förlikas parterna i mål av ifrågavarande slag, må å särskilt sammanträde förlikningen av rätten fastställas.

I annat fall än nu är sagt skall sådant mål, där det ej av rätten avskrivs, utsättas till förnyad handläggning å ting eller allmänt sammanträde.

3 §.

Har mål, som ej enligt 1 § må handläggas å särskilt sammanträde, blivit till sådant sammanträde instämt, äge häradsrätten dock meddela slutligt yttrande i målet, där det finnes böra avvisas på den grund att rätten är obehörig eller stämningen ogill, eller där ingången förlikning kan av rätten fastställas. Eljest varde målet, såframt det icke avskrivs, utan vidare handläggning uppskjutet till ting eller allmänt sammanträde.

4 §.

Där i andra fall än de i 2 och 3 §§ angivna uppskov i mål eller ärende, som handlagts å särskilt sammanträde, lagligen må äga rum, varde uppskov beviljat till ting eller allmänt sammanträde eller ock till annat särskilt sammanträde, efter ty rätten finner lämpligt. Mål eller ärende, som i 1 § 1, 2 eller 4 sägs, må ock från ting eller allmänt sammanträde uppskjutas till särskilt sammanträde.

5 §.

Klagan däröver att häradsrätt i strid mot här ovan givna stadganden företagit visst mål till handläggning å särskilt sammanträde må ej föras i annat fall, än då dom i målet meddelats å dylikt sammanträde. I ty fall varde domen av högre rätt undanröjd och målet till häradsrätten återförvisat.

6 §.

När mål blivit å särskilt sammanträde till slut fört, skall, där hinder ej möter på grund av stadgandena i 2 §, dom avkunnas, innan sammanträdet ändas.

7 §.

I avseende å mål och ärenden, som i 1 § omförmälas, skall vad om allmänt tingssammanträdes likställighet i vissa fall med häradsting är stadgat äga tillämpning beträffande särskilt sammanträde.

8 §.

Å särskilt sammanträde vare rätten domför, ändå att ej mer än tre av nämnden äro i rätten närvarande. I domsaga, som består av mera än ett tingslag, må till tjänstgöring i nämnden inkallas jämväl nämndeman från annat tingslag inom domsagan.

9 §.

Särskilt sammanträde må efter Konungens förordnande hållas även å annan ort än tingsstället.

10 §.

Om tid och ort för särskilt sammanträdes hållande skall kungörelse utfärdas på sätt om kungörande av häradsting är stadgat.

11 §.

I tingslag, där särskilda sammanträden hållas mellan de lagtima tingen, skola de vid dessa sammanträden förda protokoll, om vilkas insändande till hovrätt är särskilt stadgat, fogas vid protokollen för nästföljande lagtima ting, när de till hovrätten insändas. För nämnda sammanträden skall utdrag av rättens saköreslängd avlämnas till kronofogden vid påföljande tings slut eller, där ting hållas enligt förordningen den 17 maj 1872, före slutet av första allmänna sammanträdet under tinget.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1917.

Bil. B.

Utkast

till

LAG

**om ändrad lydelse av 10 § i förordningen den 17 maj 1872 angående ändring
i vissa fall av gällande bestämmelser om häradsting.**

Härigenom förordnas, att 10 § i förordningen den 17 maj 1872 angående ändring i vissa fall av gällande bestämmelser om häradsting skall erhålla följande ändrade lydelse:

10 §.

Prövar Konungen, att, med hänsyn till särskilda förhållanden, något av de tingslag, som här förut blivit omförmälda, må undantagas från tillämpningen av ovan meddelade stadganden, eller att i sådant tingslag allmänna sammanträden må hållas till större antal och å andra dagar än ovan sagts, gånge som särskilt förordnat varder.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1917.

Bil. C.**Utkast**

till

LAG

**om ändrad lydelse av 5 § i förordningen om nya växellagens införande
och vad i avseende därå iakttagas skall den 7 maj 1880.**

Härigenom förordnas, att 5 § 1 i förordningen om nya växellagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall den 7 maj 1880 skall erhålla följande ändrade lydelse:

1. Växelmål instämnes till domstolen i den ort, där svaranden bor eller anträffas, dock att, där svaranden bor eller anträffas på landet eller i stad, där rådstuvurätt ej finnes, det står kåranden fritt att i stället instämma honom till rådstuvurätten i närmaste stad därtill.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1917.

Bil. D.

Förslag

till

LAG

om häradsrätts sammansättning vid handläggning av vissa mål och ärenden.

Med ändring av vad lag eller författning innehåller stridande mot nedanstående bestämmelser förordnas som följer:

1 §.

Vid handläggning av mål eller ärende, som här nedan sägs, vare häradsrätt domför, ändå att ej flera än tre av nämnden äro i rätten närvarande. Dessa mål och ärenden äro:

1. mål, vari allmän åklagare för talan om ansvar för förseelse, som i lag eller författning ej är belagd med svårare straff än böter;

2. växelmål samt mål angående återgångsfordran på grund av check;

3. andra mål angående penningfordran, som ej avser skadestånd, där grunden för fordringen och tiden för dess tillkomst tydligt och fullständigt angivits i stämningen eller i bilagd räkning, med iakttagande dock av vad här nedan i 2 § stadgas;

4. mål angående gäldenärs försättande i konkurs samt angående boskillnad;

5. ärenden, som avses i förordningen den 16 juni 1875 angående särskilda protokoll över lagfarter, inteckningar och andra ärenden, med undantag dock av ärenden angående tillsättande eller entledigande av förmyndare eller av god man för frånvarande delägare i dödsbo;

6. andra ärenden, som genom ansökning eller annorledes komma under behandling av rätten, med undantag av ansökningar om omyndighets- eller myndighetsförklaring och om rättens samtycke till försäljning, skifte eller inteckning av omyndigs eller frånvarande dödsbodelägarers fasta egendom.

2 §.

När mål, varom i 1 § 3 förmåles, förekommer till handläggning vid häradsrätt, då tre men ej sju äro i nämnden, må vittnesförhör i målet ej äga rum. Ej heller må vid sådant tillfälle dom i målet meddelas, utan så är att fall, som i 12 kap. 2 eller 3 § rättegångsbalken avses, är för handen, eller svaranden medgiver kändens talan beträffande huvudsaken, eller häradsrätten finner kändens talan icke kunna upptagas till prövning, eller båda parterna begära, att dom skall avkunnas å sammanträdet, och rätten finner att det kan ske. Förlikas parterna, må förlikningen vid tillfälle, som nu är sagt, av rätten fastställas.

I annat fall än i första stycket sägs skall mål, som där avses, såframt det ej av rätten avskrivs eller förklaras vilande, utsättas att åter förekomma å sammanträde, då minst sju av nämnden äro tillstädes, sedan parternas yrkanden, bestridanden och medgivanden ävensom deras påståenden och förklaringar rörande saksammanhanget i domboken noggrant antecknats.

3 §.

I tingslag, där Konungen med hänsyn till ortsförhållandena så prövar nödigt, skall häradsrätten under eller mellan de lagtima tingen hålla sammanträden med tremansnämnd, till det antal och å de tider Konungen bestämmer, för handläggning av mål och ärenden, som i 1 § öförmålas. Vid sådant sammanträde må ej flera än tre av nämnden deltaga i rättens beslut.

4 §.

Till sammanträde med tremansnämnd må stämning ej utfärdas i andra mål än sådana, som i 1 § öförmålas. Har det ändock skett, varde målet, såvida någöndera parten tillstädeskommer, utan vidare handläggning uppskjutet till allmänt tingssammanträde, och skall i sådan händelse vid tillämpning av vad i 16 kap. 1, 2 och 6 §§ rättegångsbalken finnes stadgat angående tiden för framställande av vissa invändningar i rättegången sammanträdet med tremansnämnd ej komma i betraktande.

5 §.

Där, i andra fall än de i 2 och 4 §§ angivna, uppskov i mål eller ärende, som handlagts å sammanträde med tremansnämnd, lagligen må äga rum, varde uppskov beviljat till annat sammanträde med tremans-

nämud eller ock till allmänt tingssammanträde, efter ty rätten finner lämpligt. Mål eller ärende, som i 1 § 1, 2, 4, 5 eller 6 sägs, må ock från allmänt tingssammanträde uppskjutas till sammanträde med tremansnämnd.

6 §.

När mål blivit å sammanträde med tremansnämnd till slut fört, skall, där hinder ej möter på grund av stadgandena i 2 §, dom avkunnas innan sammanträdet ändas. Kan i något fall domen ej dessförinnan författas, skall den avkunnas senast inom fyra veckor därefter eller, där allmänt tingssammanträde, sammanträde med tremansnämnd eller särskilt sammanträde för tings avslutande ej under den tid hålles, å första sammanträde, som därefter infaller; och skola de nämudemän, som deltagit i handläggningen å det sammanträde då målet slutfördes, jämväl deltaga i dess avgörande, där de ej äro hindrade av laga förfall.

7 §.

Varje år skall häradshövdingen å sista allmänna sammanträdet under hösttinget eller ock å det särskilda sammanträdet för hösttingets avslutande efter samråd med nämnden fördela nämndemännens tjänstgöringsskyldighet vid sammanträden med tremansnämnd under det nästföljande året.

I domsaga, som består av mera än ett tingslag, må till tjänstgöring i nämnden å sammanträde med tremansnämnd inkallas jämväl nämndeman från annat tingslag inom domsagan.

8 §.

Sammanträden med tremansnämnd må efter Konungens förordnande hållas även å annan ort än tingsstället.

Huruvida i sådant fall utgifterna för sammanträdeslokalen och övriga därmed sammanhängande kostnader skola gäldas av den kommun, i vilken sammanträdena hållas, eller av hela tingslaget samt, där flera tingslag skola deltaga i kostnaderna, efter vilka grunder dessa skola fördelas mellan tingslagen, därom förordnar ock Konungen.

9 §.

Över mål och ärenden, varom i 1 § 1, 2, 3, 4 och 6 förmäles, skall, där de handläggas å sammanträde med tremansnämnd, särskild dombok föras, och gälle i övrigt om den dombok vad om den allmänna domboken finnes stadgat.

I tingslag, där sammanträden med tremansnämnd hållas mellan de lagtima tingen, skola de vid dessa sammanträden förda protokoll, varom stadgas i förordningen den 16 juni 1875 angående särskilda protokoll över lagfarter, inteckningar och andra ärenden, vid äventyr, som i 2 § i nämnda förordning sägs, insändas till hovrätten samtidigt med protokollen för nästföljande lagtima ting. För nämnda sammanträden skall utdrag av rättens saköreslängd avlämnas till kronofogden senast första rättegångsdagen av påföljande allmänna ting eller tingssammanträde.

10 §.

Angående reseersättning till domare och nämnd för hållande av sammanträde med tremansnämnd förordnar Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1919.

*Bil. E.***Förslag**

till

LAG

om ändrad lydelse av 7 och 10 §§ i förordningen den 17 maj 1872 angående
ändring i vissa fall av gällande bestämmelser om häradsting.

Härigenom förordnas, att 7 och 10 §§ i förordningen den 17 maj 1872 angående ändring i vissa fall av gällande bestämmelser om häradsting skola erhålla följande ändrade lydelse:

7 §.

När mål å allmänt sammanträde blivit till slut fört, skall dom avkunnas innan sammanträdet ändas. Kan i något fall dom ej dessförinnan författas, skall den avkunnas å nästa allmänna sammanträde under tinget. Har mål, som blivit till slut fört å sista allmänna sammanträdet, ej kunnat då avgöras, må med doms avkunnande och tingets avslutande anstå till särskilt sammanträde, vilket dock ej må hållas senare än den 20 juli för vårtinget och december månads slut för hösttinget. Är mål av den synnerliga vidlyftighet, att det ej kan, på sätt här blivit stadgat, avdömas å nästa allmänna sammanträde under tinget, må med domens avsägende anstå till annat allmänt sammanträde under tinget eller, om så erfordras, till tingets slut. Då dom ej genast avkunnas, bör vid målets handläggning tillkännagivas, när sådant skall ske.

Vad nu är sagt om anstånd med doms avkunnande avser icke mål angående häktad.

10 §.

Prövar Konungen, att, med hänsyn till särskilda förhållanden, något av de tingslag, som här förut blivit omförmälda, må undantagas från tillämpningen av ovan meddelade stadganden, eller att i sådant tingslag allmänna sammanträden må hållas till större antal och å andra dagar än ovan sagts, gånge som särskilt förordnat varder.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1919.

*Bil. F.***Förslag**

till

L A G

om ändrad lydelse av 5 § 1 i förordningen om nya växellagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall den 7 maj 1880.

Häri genom förordnas, att 5 § 1 i förordningen om nya växellagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall den 7 maj 1880 skall erhålla följande ändrade lydelse:

1. Växelmål instämmer till domstolen i den ort, där svaranden bor eller anträffas, dock att, där svaranden bor eller anträffas på landet eller i stad, där rådstuvurätt ej finnes, det står käranden fritt att i stället instämma honom till rådstuvurätten i närmaste stad därtill.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1919.

*Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd fredagen
den 27 april 1917.*

Närvarande:

Justitieråden GULLSTRAND,
VON SETH,
WEDBERG,
Regeringsrådet PLANTING-GYLLENBÅGA.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementensärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 6 mars 1917, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättade förslag till lag om häradsrätts sammansättning vid handläggning av vissa mål och ärenden, till lag om ändrad lydelse av 7 och 10 §§ i förordningen den 17 maj 1872 angående ändring i vissa fall av gällande bestämmelser om häradsting och till lag om ändrad lydelse av 5 § 1 i förordningen om nya växellagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall den 7 maj 1880.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av revisionssekreteraren Karl Schlyter.

I anledning av förslagen avgåvos följande yttranden av lagrådet och dess särskilda ledamöter:

**Förslaget till lag om häradsrätts sammansättning vid handläggning
av vissa mål och ärenden.**

1 §.

Lagrådet:

De brottmål, som enligt förevarande paragraf kunna handläggas med allenast tre nämndemän, angivas såsom mål, vari allmän åklagare för talan om ansvar för förseelse, som i lag eller författning ej är belagd med svårare straff än böter. Övriga mål, som enligt paragrafen kunna

handläggas vid häradsrätt, ändå att ej flera än tre nämndemän äro närvarande, angivas däremot genom ett omnämmande av vad målet angår. Då det är uppenbart att förstnämnda ordalag ej avse varje mål, däri förekommer allmän åklagares yrkande om ansvar för sådan lindrig förseelse, som nämuts, och meningen ej heller läser hava varit att för de i paragrafen omnämnda brottmålen å ena sidan och civilmålen å den andra antyda skilda grunder för avgörande av frågan, om ett i det särskilda målet framställt yrkande utöver det, som karakteriserar målet, jämväl kan vinna handläggning av häradsrätt med den sammasättning, som här avses, synas dessa ordalag böra jämkas till överensstämmelse med de i fråga om de civila målen använda. Jämväl efter en sådan jämkning kvarstår emellertid såsom föremål för tvekan, huru skall förfaras, då enskild målsägare i målet framställt yrkande om skadestånd. Då det vore synnerligen olämpligt, att häradsrätten i det särskilda fallet upptoge ansvarstalan men visade från sig skadeståndstalan, synas allenast två utvägar erbjuda sig, nämligen antingen att från tillämpningen utesluta sådana brottmål, i vilka enskild målsägare finnes — måhända det ändamålsenligare — eller ock att tillåta prövning av brottmålet i hela dess vidd. Vilkendera utvägen väljes, torde förtydligande böra ske.

Häradsrättens behörighet att med tremansnämnd handlägga vissa mål gäller naturligen även sådana frågor, som avses i 16 kap. 10 § rättegångsbalken, och de yrkanden från svarandens sida, som föranledas av åtalet eller käromålet, såvitt de kunna väckas utan stämning. Tveksamt kan däremot vara, huruvida svarandens genstämningstalan städs må provas med allenast tre i nämnden. Övervägande skäl synas tala för att tillåta en sådan prövning. Att häradsrätten sålunda skulle till följd av genstämning kunna få med det lägre antalet nämndemän handlägga mål av annan karaktär än de, som i 1 § angivas, torde icke kunna väcka betänklighet, då genstämning knappast läser förekomma i andra mål än sådana, varom förmäles i 1 § 3, och i dessa mål handläggning med tremansnämnd är, jämlikt 2 §, inskränkt till första rättegångstillfället. Finge åter i sistnämnda mål en genstämningstalan medföra att målet icke kunde handläggas med tremansnämnd, vore en enkel utväg öppnad för svaranden att förhåla rättegången. Ett stadgande om häradsrättens behörighet att handlägga genstämningstalan synes till förebyggande av ovisshet icke böra saknas.

Justitierådet von Seth:

Från regeln, att småprotokollsärenden skola få handläggas av häradsrätt med allenast tre i nämnden, gör förslaget undantag i avseeende

å ärenden angående tillsättande eller entledigande av förmyndare eller av god man för frånvarande delägare i dödsbo. Undantaget har för-
anletts av anmärkningar, som gjorts mot det första utkastet. Det kan
emellertid i varje fall ifrågasättas, om icke undantaget gjorts allt för
allmänt. Under de förhållanden, som avses i 11 § av lagen den 18
april 1884 angående tillsyn å förmyndares förvaltning av onyundigs
egendom, vilken lag enligt lag av den 18 maj 1890 skall tillämpas
även å god man, som förvaltar frånvarandes lott i dödsbo, är i regel
stor skyndsamhet av synnerlig betydelse, och det skulle säkerligen i
många fall komma att verka stötande, om icke häradsrätten, fastän
endast samlad till sammanträde med tremansnämnd, skulle få ingripa.
Om ifrågavarande undantag från huvudregeln överhuvudtaget skall bi-
behållas, synes det därför i varje händelse böra begränsas till att gälla
allenast i andra fall, än som avses i 11 § av 1884 års lag. Därigenom
bleve även alldeles klart, vad som dock torde kunna slutas redan av
förslagets avfattning, nämligen att å sammanträde med tremansnämnd
kan meddelas förordnande, som avses i 12 § nyssnämnda lag.

2 §.

Lagrådet:

Förslaget är, i motsats till lagutkastet, byggt på den grundsats
att de i 1 § angivna mål och ärenden kunna handläggas med tre-
mansnämnd, d. v. s. med färre än sju nämndemän, evad de före-
komma å sammanträde, som är avsett allenast för handläggning av
dylika mål och ärenden, eller eljest. Att å ting eller allmänt samman-
träde anordna särskild rättegångsdag med blott tremansnämnd torde väl,
i saknad av uttrycklig föreskrift, icke få anses medgivet; den rätts-
sökande allmänheten lär kunna fordra att häradsrätten å varje rätte-
gångsdag under ting eller allmänt sammanträde är behörig handlägga
exempelvis sådana ärenden, som undantagas i 1 § 6. Men å sådan rätte-
gångsdag skall, i olikhet mot vad i 3 § är stadgat beträffande samman-
träde med tremansnämnd, antalet nämndemän kunna växla allt efter
målens och ärendenas beskaffenhet, från sju och däröver till lägre än
sju, minst tre.

Avfattningen av nu förevarande paragraf synes icke vara i allo
lämpad efter den omarbetning, lagutkastet sålunda undergått. Det talas
i första stycket om doms avkunnande »å sammanträdet», medan frågan
i själva verket gäller, om dom må givas med färre än sju nämndemän.
I andra stycket åter föreskrives att mål skall uppskjutas till »samman-

träde, då minst sju av nämnden äro tillstädes». Detta återgiver icke fullt meningen, som är att målets förnyade handläggning skall ske med minst sju nämndemän. Vad förslaget velat utmärka med nyssnämnda uppskovsregel skulle för övrigt klarare komma till uttryck genom ett stadgande att handläggning med tremansnämnd må äga rum allenast å det rättegångstillfälle, därtill målet blivit instämt — varmed, om man så vill, kunde likställas rättegångstillfälle, till vilket målet uppskjutits jämlikt 11 kap. 32 § andra stycket rättegångsbalken.

Enligt förslaget skall dom i målet blott i vissa undantagsfall kunna givas med tremansnämnd. Det kan ifrågasättas, om denna begränsning i den med lägre antal nämndemän sammansatta domstolens kompetens är välgrundad. Genom stadgandet att vittnesförhör ej må äga rum vid handläggning med tremansnämnd torde kravmål av mera vidlyftig eller invecklad beskaffenhet redan vara utsöndrade. Särskilt synes det mindre lämpligt att såsom skett göra domstolens kompetens beroende av att båda parterna begära doms avkunnande vid handläggningen med tremansnämnd. Är målet å båda parternas sida fört till slut, lär det icke böra ankomma på dem, huruvida med domens avkunnande skall anstå eller ej. Det avgörande härvid synes böra vara icke huruvida båda parterna begära dom, utan om någondera begär uppskov. Och ej heller sådan begäran bör få hindra målets avdömande, där rätten finner käromålet icke kunna upptagas till prövning. Andra och tredje punkterna i första stycket torde sålunda böra ersättas med ett stadgande av innehåll allenast att, där någondera parten begär uppskov, dom ej må meddelas vid handläggning med tremansnämnd utan så är att rätten finner käromålet icke kunna upptagas till prövning.

Mot föreskriften i andra stycket, att parternas yrkanden, bestri-
danden och medgivanden ävensom deras påståenden och förklaringar rörande saksammanhanget skola i domboken noggrant antecknas, synes i och för sig intet vara att erinra. Den förpliktar ej domaren till annat än vad hans processledande ställning, rätt förstådd, redan nu ålägger honom. Emellertid synes det på grund av förpliktelsens allmängiltiga natur mindre lämpligt att lagfästa den allenast för det inskränkta område, som här är i fråga. Ett särskiljande av det stridiga från det ostridiga redan vid processens början är tillbörligt i varje tvistemål eller brottmål, ej blott i de kravmål, varom förevarande paragraf handlar, och naturligtvis för rådstuvurätt och häradsrätt med fulltalig nämnd ej mindre än för häradsrätt med tremansnämnd. Att föreskriften utgår synes dessutom önskligt även av det skäl att den lätteligen kan ingiva den föreställning att handläggningen i ett mål, som uppskjutes, ej må sträcka

sig utöver vad föreskriften innebär, med andra ord att all bevisföring, ej blott bevisning med vittnen, skulle vara utesluten.

Det skall icke förnekas att ett inskräpande av domarens åligganden i nyss berörda avseende må anses erforderligt. Men den form, som härför, i avbidan på vårt rättegångsväsens ombildning, erbjuder sig såsom den lämpligaste, synes vara cirkulärskrivelser till vederbörande domstolar.

3 §.

Lagrådet:

Föreskriften att vid sammanträde, varom i denna paragraf är fråga, ej flera än tre av nämnden må deltaga i rättens beslut avser, enligt vad departementschefen yttrat, att utesluta möjligheten av ingrepp i nämndens sammansättning för åstadkommande av ett visst domsresultat. Den av gammalt förefintliga möjligheten att nämndemännens antal växlar från sju till tolv har dock veterligen aldrig begagnats vare sig från nämndens eller ordförandens sida för att leda domstolens beslut i viss riktning. Att nu nämndemännens antal skall kunna nedgå under sju läser icke utgöra anledning till ökade farhågor för att antalet skall av obehöriga grunder tillfälligtvis ökas eller minskas. Och till förebyggande av att nämndens arbetskrafter onödigtvis tagas i anspråk torde föreskriften vara fullständigt överflödig. Det hemställles förty att sista punkten i förevarande paragraf måtte utgå. Att sammanträde för handläggning av allenast sådana mål eller ärenden, varom förmäles i 1 §, benämnas sammanträde med tremansnämnd kan naturligtvis ändock vara lämpligt.

Skulle vad sålunda blivit hemställt ej vinna gillande, torde det föreskrivna maximiantalet nämndemän böra få gälla hela tjänstgöringen i nämnden, ej blott deltagandet i själva besluten.

Justitieråden Gullstrand och Wedberg samt regeringsrådet Planting-Gyllenbåga:

Även å de i förevarande paragraf avsedda sammanträden, som förekomma emellan de lagtima tingen, torde, därest beräknad nytta av dessa sammanträden skall kunna erhållas, böra föras lagfarts-, intecknings- och tomträttsprotokoll. Med hänsyn till bestämmelsen i 20 § lagfartsförordningen och däremot svarande föreskrifter i andra författningar erfordras uttryckligt stadgande härutinnan. Likaså torde det vara av nöden att beträffande tillämpningen av 12 kap. 2 och 3 §§ rättegångs-

balken meddela föreskrift, motsvarande andra punkten i 6 § av förordningen den 17 maj 1872.

Justitierådet *von Seth*:

Enligt stadgandet i 1 § under 5 skulle även s. k. småprotokollsärenden med visst undantag få handläggas med allenast tre i nämnden, och av förarbetena till förslaget framgår, att just hänsynen till behovet av tätare handläggning av dylika ärenden är en av huvudanledningarna till förslaget.

Lagfartsärende får emellertid enligt 20 § av förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom av häradsrätt handläggas endast på lagtima ting; och detta stadgande har ifråga om domsagor, där ting hållas enligt förordningen den 17 maj 1872, tolkats så, att lagfartsärende endast får förekomma å allmänt sammanträde under ting eller å särskilt sammanträde för tings avslutande. Detsamma gäller i huvudsak även om inteckningsärende på grund av stadgandet i 63 § av förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom. Även om man i tolkningsväg skulle kunna komma därhän att med nyssnämnda sammanträden likställa sådana särskilda sammanträden med tremansnämnd, som enligt förslaget skulle kunna avhållas mellan de allmänna sammanträdena under tingen, — allvarliga betänkligheter resa sig dock häremot, särskilt med hänsyn till vissa i gällande författningar förekommande bestämmelser av preklusivt innehåll, ifråga om vilka en motsvarande tolkning enligt mitt förmenande måste anses utesluten — lär det icke finnas någon möjlighet att på samma väg komma därhän, att ärenden av ifrågavarande slag skulle få upptagas även å sammanträde med tremansnämnd, som infaller under mellantiden mellan två lagtima ting.

Härmed sammanhänger även frågan, vilken ställning ett sammanträde med tremansnämnd, särskilt om det infaller mellan de lagtima tingen, skall komma att intaga i det fall, som avses i 20 § andra stycket av inteckningsförordningen och i det mot nämnda lagrum svarande stadgandet i 9 § 2 mom. andra stycket av lagen den 14 juni 1907 om inteckning i tomträtt och vattenfallsrätt. Skola lagfarts- och inteckningsärenden i allmänhet få förekomma å sammanträden med tremansnämnd, synes icke finnas anledning att hindra inteckningsförnyelse med slutgiltig verkan å dylikt sammanträde.

Vidare lär det vara nödvändigt att uttryckligen taga ståndpunkt till spørsmålet, vilken betydelse inträffandet av ett sammanträde med tremansnämnd överhuvudtaget har i det fall, som avses i 82 § utsöknings-

lagen. Det må erinras, att i praxis ej ens sådant särskilt sammanträde för tings avslutande, som omförmäles i 7 § av 1872 års förordning, ansetts såsom sådan allmän rättegångsdag för lagfartsärenden, som avses i förstnämnda lagrum. Att en oklarhet i detta hänseende ifråga om sammanträdena med tremansnämnd kan välla förvecklingar, är uppenbart.

Slutligen synes det anmärkningsvärt, att förslaget icke, åtminstone ifråga om lagfarts- och inteckningsärenden, innehåller något uttalande om den betydelse de särskilda sammanträdena med tremansnämnd skola intaga i de hänseenden, som beröras i lagen den 27 juni 1896 angående allmänt tingsammanträdes likställighet i vissa fall med häradsting. Man är dock här inne på så viktiga spörsmål som t. ex. det, inom vilken tid inteckning bör sökas för ogulden köpeskillning, för att den särskilda förmånsrätt lagen medgiver för sådan fordran skall bliva förvarad.

Det ursprungliga utkast till lag i ämnet, som finnes vidfogat det till lagrådet överlämnade utdraget av statsrådsprotokollet, innehöll i sin 7 § ett stadgande, att i avseende å mål och ärenden, som omförmäldes i utkastets 1 § — däribland även nu ifrågavarande ärenden — vad om allmänt tingsammanträdes likställighet i vissa fall med häradsting vore stadgat skulle äga tillämpning beträffande sammanträde med tremansnämnd. Även om man nödgas medgiva, att ett likställande i den grad utkastet avsåg av sammanträdet med tremansnämnd med allmänna tingsammanträden kan giva anledning till betänkligheter, särskilt med hänsyn till de stora avstånden i vissa landsändar och till nödvändigheten att, om ändamålet med inrättandet av sammanträden med tremansnämnd skall kunna helt vinnas, medgiva hållandet av dylika sammanträden även å annan ort än tingsstället, torde det å andra sidan vara obestridligt, att i de av mig härforut först berörda två hänseendena, nämligen ifråga om befogenhet för häradsrätt att å sammanträde med tremansnämnd handlägga lagfarts- och inteckningsärenden i allmänhet och med slutgiltig verkan förnya inteckning, dessa sammanträdens likställande, oavsett om de hållas under eller mellan de lagtima tingen, med de allmänna tingsammanträdena komme att medföra uteslutande fördelar. Detsamma läser gälla i alla sådana fall, då enligt särskilt stadgande någon med inskrivningsväsendet sammanhängande åtgärd skall företagas å viss tid utan att för underlåtenhet därav särskild påföljd är stadgad. Såsom exempel på dylika stadganden kunna nämnas de, som meddelas i 23, 24, 38 och 45 §§ i gällande inteckningsförordning samt i 12 och 18 §§ av lagen den 14 juni 1907 om inteckning i tomträtt och vattenfallsrätt.

Ifråga om behovet av ett stadgande motsvarande det i 6 § andra punkten av förordningen den 17 maj 1872 är jag ense med lagrådets övriga ledamöter.

4 §.

Lagrådet:

Om, på sätt vid 1 § ifrågasatts, genstämmingstalan bör få handläggas enligt samma regler som huvudkäröålet, torde första punkten av förevarande paragraf böra undergå någon jämkning till utmärkande av att genstämming, varom förmåles i 11 kap. 31 § rättegångsbalken, städse må givas till sammanträde med tremansnämnd.

Justitierådet Wedberg och regeringsrådet Planting-Gyllenbåga:

Under »allmänt tingssammanträde» inbegripes i förslaget även allmän rättegångsdag under lagtima ting i domsagor, där gamla tingsordningen tillämpas. Denna terminologi erbjuder onekligen vissa fördelar. Då den emellertid avviker från den eljest brukliga, synes önskligt att den vidsträcktare betydelse, vari det ifrågavarande uttrycket sålunda tages, blir i lagen angiven.

Justitierådet von Seth:

Stadgandet i andra punkten, att målet, såvida någondera parten tillstädeskommer, utan vidare handläggning skall uppskjutas till allmänt tingsammanträde, bygger synbarligen på den uppfattningen, att, om icke någondera parten kommer tillstädes, målet alltid skall avskrivas. Att denna sats i varje fall icke kan betraktas som en undantagslöst gällande regel, framgår emellertid av bestämmelserna i 12 kap. 2 § rättegångsbalken. Riktigare vore att stadga skyldighet för häradsrätten att uppskjuta målet till allmänt tingsammanträde, så snart icke omständigheterna giva anledning till antagande att detsamma icke å någondera sidan fullföljes.

För övrigt synes det mig kunna ifrågasättas, om det verkliga är lämpligt att, på sätt stadgandet i denna paragraf innebär, en svarande skall kunna vid ansvar av böter tvingas att inställa sig vid ett sammanträde, där ingen som helst handläggning kan ifrågakomma. Någon anledning att förbjuda handläggning åtminstone i den begränsade omfattning, att parternas yrkanden, bestridanden och medgivanden ävensom deras påståenden och förklaringar rörande saksammanhanget upptagas och antecknas i domboken, synes mig icke förefinnas.

5 §.

Lagrådet:

Denna paragraf torde böra undergå någon omarbetning, så att dess första punkt uttryckligen kommer att handla blott om mål eller ärende, som i 1 § 1, 2, 4, 5 eller 6 sägs, och angiva allenast den valrätt mellan uppskov till sammanträde med tremansnämnd och till annat rättegångstillfälle, vilken i dylikt mål eller ärende skall tillkomma häradsrätten.

6 §.

Lagrådet:

Därest 2 § omredigeras i enlighet med vad därom blivit anmärkt, torde i andra punkten av förevarande paragraf lämpligen böra intagas ett förbehåll om att mål, som avses i 1 § 3, ej må avdömas med färre än sju i nämnden.

Vidare torde paragrafen böra fullständigas med en föreskrift, motsvarande den i 7 § av 1872 års förordning intagna bestämmelsen att, då dom ej genast avkunnas, vid målets handläggning bör tillkännagivas, när sådant skall ske.

8 §.

Justitieråden *Gullstrand* och *Wedberg* samt regeringsrådet *Planting-Gyllenbåga*:

I vidsträckta domsagor med flera tingslag, t. ex. Torneå domsaga, skulle hållandet av sammanträden med tremansnämnd säkerligen bliva alltför hinderligt för domarens arbete, såvida icke de finge äga rum å eller i närheten av den ort, där han är bosatt. Å andra sidan kunde det i sådana domsagor med stora avstånd bliva oskäligt betungande för den, som instämts till häradsrätten, att nödgas utföra sin svarandetalan annorstädes än å det vanliga tingsstället. Med hänsyn härtill och då sammanträdena med tremansnämnd ju hava sin kanske väsentligaste betydelse som inskrivningsting, vore det tvivelsutan ej sällan lämpligt, om å dessa sammanträden, när de anordnas å annan ort än det vanliga tingsstället, finge handläggas blott sådana ärenden som avses i 1 § 5. Att sålunda inskränka häradsrättens kompetens torde emellertid icke med förslagets nuvarande avfattning tillkomma Konungen. Ett stadgande,

som ger Konungen befogenhet härtill för det fall, att sammanträdena skola hållas annorstädes än å tingsstället, synes alltså böra meddelas.

Justitierådet von Seth:

Stadgandet i första stycket, att sammanträden med tremansnämnd efter Konungens förordnande må hållas även å annan ort än tingsstället, har, såsom av motiven framgår, framförallt till syfte att för tingslag, där behov yppats av tätare handläggning av inskrivningsärenden, under lätta hållandet av dylika sammanträden. Det har emellertid även ett annat mera begränsat ändamål, nämligen att för vissa mindre städer göra förläggandet under landsrätt mera tilltalande genom att i största möjliga utsträckning tillförsäkra dem ett vederlag för den uppoffring de otvivelaktigt göra genom att avstå från den möjlighet till snabbare rättsskipning i allmänhet en egen rådstuvurätt bereder.

Såsom av utredningen framgår, kan det emellertid, då införandet av sammanträden med tremansnämnd huvudsakligen föranledes av behovet i någon till tingslaget hörande stad och nämnda sammanträden fördenskull förläggas till denna, ofta uppstå olägenheter för tingslagets befolkning i övrigt, därigenom att de rättssökande nödgas för sina rättsärendens skötande inställa sig i staden i stället för å det vanliga tingsstället eller annan för dem mera välbelägen ort.

Det kan ifrågasättas, om ej åtgärder borde vidtagas för att hindra uppkomsten av dylika olägenheter. I motiven häntydes på möjligheten av en sådan anordning, att dylika städer avskiljas såsom särskilda tingslag. Det är emellertid ovisst, om en sådan anordning alltid med fördel låter sig genomföras. Finnas i domsagan redan mer än ett tingslag eller finnas där mer än en stad under landsrätt, kan ett tillskapande av ytterligare tingslag lätteligen vålla svårigheter att i alla tingslagen inrätta tillräckligt många tingsammansammanträden.

I vissa fall synes rättsskipningen kunna bättre tillgodoses genom anordnande av sammanträden med tremansnämnd särskilt för varje inom domsagan belägen stad under landsrätt utan att i övrigt för dess del bryta sambandet med rättsskipningen i övrigt inom domsagan. Detta torde ganska lätt kunna ske genom införande i förevarande paragraf av ett stadgande, som lämnade Konungen tillfälle att förordna icke blott om hållande av sammanträden med tremansnämnd å annan ort än tingsstället utan även därom att å sådant sammanträde häradsrätten finge upptaga allenast mål och ärenden från den kommun, som utgöres av staden eller till vilken denna hör, och efter omständigheterna även från en eller annan angränsande kommun. På Konungen borde då även

ankomna att meddela de närmare bestämmelser, som kunde erfordras för att avgöra, när ett mål skall anses vara från den eller de kommuner, för vilka sammanträdena med tremansnämnd skola hållas.

9 §.

Lagrådet:

Då i andra stycket fråga är allenast om sammanträden mellan de lagtima tingen, ej sådana som hållas under tingen, är, beträffande avlämnande av utdrag ur saköreslängd, tillfyllest stadga att sådant avlämnande skall ske senast första rättegångsdagen av påföljande lagtima ting.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 7 och 10 §§ i förordningen den 17 maj 1872 angående ändring i vissa fall av gällande bestämmelser om häradsting.

7 §.

Lagrådet:

Enligt första punkten av denna paragraf i dess nuvarande lydelse skall, när mål å allmänt sammanträde blivit till slut fört, dom avkunnas innan sammanträdet ändas, om den dessförinnan författas kan. Beträffande sammanträde med tremansnämnd åter är föreslaget att dom i mål, som slutförts å dylikt sammanträde, skall avkunnas innan sammanträdet ändas och att anstånd må äga rum allenast om i något fall domen ej kan dessförinnan författas. Ändringen av första punkten i förevarande paragraf avser att bringa dess med hänsyn till allmänt sammanträde givna regler i överensstämmelse med vad sålunda är föreslaget i fråga om sammanträde med tremansnämnd.

Mellan de båda slagen av sammanträden synes dock föreligga en ganska avsevärd olikhet, som gör det betänkligt att i fråga om de å allmänt sammanträde slutförda målen ställa samma stränga krav å domstolen som beträffande målen å sammanträde med tremansnämnd. Avdömandet av sistnämnda mål lärer endast undantagsvis erbjuda någon svårighet; så brottmålen som tvistemålen kunna, med hänsyn till bestämmelserna om häradsrättens kompetens å sammanträde med tremansnämnd, antagas i regeln bliva rena bagatellmål. Å allmänt sammanträde däremot kunna hopa sig mål av vidlyftig och invecklad beskaffenhet. Fordrar man av ordföranden att domar i de å dylikt sammanträde slutförda målen skola så gott som undantagslöst vara författade före

sammanträdets slut, komme detta otvivelaktigt att medföra ett för nämnden samt parter och övriga rättssökande i hög grad ovälkommet förlängande av sammanträdet, vidare att göra domarens arbete väsentligt tyngre och slutligen, vilket är det mest betänkliga, att menligt inverka på domens innehåll. Vid sammanträdet äro omständigheterna, såsom förhållandena nu äro ordnade, ej gynnsamma för ett allsidigt övervägande i lugn och ro, och det ofta nödvändiga studerandet av författningar och litteratur måste där kanske alldeles utebliva. Invänder man häremot att domaren bör redan före sammanträdet hava så satt sig in i målet med alla dess svårigheter, att han efter handläggningens avslutande är beredd att omedelbart giva dom, så ställer man större fordringar å domaren än som med nuvarande förhållanden kunna förväntas bli uppfyllda. Man bortser också från de talrika fall, i vilka svårigheterna vid ett måls avgörande bero på vad som förekommit vid sista rättegångstillfället, vilket stundom är det enda då verklig handläggning av målet ägt rum, och beaktar ej heller de fall, då målet slutbehandlas redan vid första rättegångstillfället och den kännedom om målet, domaren på förhand kan äga, inskränker sig till vad som inhämtats av en ofta bristfällig stämning. De åtgärder för vinnande av ökad kompetens hos häradshövdingarnas vikarier, som departementschefen ställt i utsikt, torde icke ensamma skapa förutsättningarna för att lagändringen skall kunna med framgång genomföras.

Genom den ifrågasatta lagändringen skulle dessutom i det avseende, som därav beröres, uppstå en av förhållandena icke betingad skillnad i fråga om domarens plikter emellan de domsagor, på vilka 1872 års förordning äger tillämpning, och de övriga, en skillnad, som ur flera synpunkter skulle komma att verka menligt.

Det hemställes alltså att första punkten i paragrafens nuvarande lydelse bibehålles oförändrad. Sker så, torde förslaget även i vad det avser, att allenast i *synnerligen* vidlyftiga mål anstånd med domens avsägande må äga rum till annat än nästa allmänna sammanträde, kunna få förfalla.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 5 § 1 i förordningen om nya växellagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall den 7 maj 1880.

Lagrådet lämnade förslaget utan anmärkning.

Ur protokollet:
Erik Ölander.

Utdrag ur protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott torsdagen den 10 januari 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Löfgren, anförde:

I ett av de utlåtanden, som år 1915 avgåvos över det inom justitiedepartementet utarbetade utkastet till lag om särskilda sammanträden i häradsrätt för handläggning av vissa mål och ärenden, uttalades önskvärdheten av att tiden för dessa sammanträden bleve utsatt i så god tid, att uppgift om dem kunde inflyta i de årligen utkommande lageditionerna.

För närvarande är tiden för de allmänna tingsammans träden i domsagor, där ting hållas enligt 1872 års förordning, på förhand känd för hela året, medan i domsagor, där gamla tingsordningen gäller, tiden för tingens början ej behöver bestämmas förrän tio veckor dessförinnan. Då även beträffande dessa ting tiden för deras början utan olägenhet synes kunna fastslås på en gång för helt kalenderår, torde, därest bestämmelser meddelas om kungörande av tiden för sammanträden med

tremansnämnd. i sammanhang därmed enhetliga föreskrifter böra utfärdas om kungörande av alla slags ting och tingssammanträden, för vilka tiden på förhand kan beräknas.

Nu gällande stadganden i hithörande frågor återfinnas i rättegångsbalken 2 kap. 2 §, kungl. skrivelsen den 12 augusti och Svea hovrätts cirkulär den 6 december 1760 samt förordningen den 21 mars 1884, sådan denna lyder efter den ändring dess 2 § undergått genom lagen den 29 juni 1900. Vid utfärdande av nya bestämmelser i ämnet synes anledning saknas att bibehålla den nuvarande ordning, enligt vilken vissa terminers införande i allmänna tidningarna skall ombesörjas av hovrätterna, medan dylikt införande i andra fall åligger Konungens befallningshavande. Sistnämnda myndighet synes vara den lämpligaste att ombesörja ifrågavarande kungörelser. Till allmänhetens bekvämlighet torde böra föreskrivas, att kungörandet i allmänna tidningarna av de tingsterminer, som kunna bestämmas på en gång för helt år, skall ske å viss dag, exempelvis den 1 december. Älägges det härads-hövdingarna att en månad tidigare insända sina uppgifter angående tingsterminerna till befallningshavandena, skulle dessa erhålla tillräckligt god tid för att, innan desamma skola publiceras, tillse att samtliga uppgifter inkommit.

Under förutsättning att uppgifterna rörande tingsterminerna jämväl komma att införas i länskungörelserna, synas härads-hövdingarna kunna befrias från skyldigheten att ombesörja deras kungörande i tingslagets kyrkor och denna skyldighet i stället åläggas Konungens befallningshavande. Emellertid måste dylik skyldighet för härads-hövdingarna bibehållas beträffande uppgifterna angående slutsammanträdena, då tiden skulle kunna bli för kort för Konungens befallningshavande för att med begagnande av länskungörelserna hinna draga försorg om deras uppläsande i kyrkorna. Då dessa uppgifter under alla förhållanden jämväl torde böra intagas i länskungörelserna, kunna härads-hövdingarna såsom regel fullgöra sin berörda skyldighet genom att i tillräckligt god tid insända ifrågavarande uppgifter till Konungens befallningshavande med anhållan, att i länskungörelserna måtte angivas, att uppläsning i kyrkorna å föreskriven dag skall äga rum.

Över ett inom justitiedepartementet i enlighet med nu anförda grunder utarbetat utkast till lag om kungörande av tiden för tings början och avslutande m. m. hava under förlidet år underdåniga utlåtanden avgivits av härads-hövdingar, rikets hovrätter, Konungens befallningshavande i länen samt Sveriges advokatsamfunds styrelse. I flertalet av de avgivna utlåtandena har utkastet lämnats utan anmärkning. I anledning av en erinran från Svea hovrätt synes utöver redan berörda

stadganden i ett blivande lagförslag böra införas bestämmelse därom, att uppgifterna angående tingsterminerna jämväl skola anslås å rättens dörr. Härutöver torde såsom den mest verksamma formen för ifrågasvarande uppgifters kungörande böra stadgas, att de skola införas i en eller flera tidningar inom orten. Kostnaden härför bör givetvis stanna å statsverket.

Departementschefen uppläste härefter omförmälda lagförslag av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar och hemställde, att för det ändamål § 87 regeringsformen omförmäler lagrådets utlåtande över förslaget måtte genom utdrag av protokollet inhämtas.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall.

Ur protokollet:

C. G. Bruno.

Bil.

Förslag

till

Lag

om kungörande av tiden för tings början och avslutande m. m.

Med upphävande av 2 kap. 2 § rättegångsbalken, bestämmelserna i nådiga skrivelsen den 12 augusti 1760 samt förordningen den 21 mars 1884 angående kungörande av tiden för allmänna tings sammanträden i vissa domsagor samt för avslutande av ting, förordnas som följer:

1 §.

Häradshövding vare skyldig att före den 1 november varje år meddela såväl hovrätten som Konungens befallningshavande uppgift, avseende det nästföljande året, dels om dagen för början av varje allmänt tings sammanträde i tingslag, där ting hållas enligt förordningen den 17 maj 1872, samt, vad angår annat tingslag, om dagen för varje lagtima tings början, dels ock, där Konungen, enligt vad därom är särskilt stadgat, förordnat att sammanträden med tremansnämnd skola hållas i visst tingslag, om tid och ort för dessa sammanträden.

2 §.

Varder tings avslutande utsatt till särskild dag, skall genom häradshövdingens försorg tiden för avslutandet senast andra söndagen förut kungöras i tingslagets kyrkor. Häradshövdingen åligger ock att minst fjorton dagar före den utsatta tiden avsända uppgift därom till hovrätten och Konungens befallningshavande.

3 §.

Inom de i 1 och 2 §§ stadgade tider för avsändande av där omfördälda uppgifter har häradshövdingen jämväl att föranstalta därom, att nämnda uppgifter varda anslagna å rättens dörr ävensom kungjorda i

en eller flera tidningar inom orten. För kungörelsekostnaden njute häradshövdingen ersättning av allmänna medel.

4 §.

Konungens befallningshavande åligger att låta de uppgifter, som här ovan omförmälas, införas såväl i allmänna tidningarna som i länskungörelserna.

Kungörelse angående uppgifterna enligt 1 § skall beträffande samtliga domsagor i länet införas i allmänna tidningarna den 1 december varje år, eller, om söndag då infaller, påföljande dag, samt i länskungörelserna under november månad, och bör kungörelsen beträffande varje tingslag första söndagen i december månad uppläsas i tingslagets kyrkor. Uppgifterna enligt 2 § skola införas i allmänna tidningarna och länskungörelserna ofördröjligen efter det de inkommit.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1918.

*Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd fredagen
den 18 januari 1918.*

Närvarande:

Justitieråden GULLSTRAND,
VON SETH,
WEDBERG,
Regeringsrådet PLANTING-GYLLENBÅGA.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementensärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 10 januari 1918, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättat förslag till *lag om kungörande av tiden för tings början och avslutande m. m.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av revisionssekreteraren Karl Schlyter.

Lagrådet lämnade förslaget utan anmärkning.

Ur protokollet:
Erik Ölander.

*Utdrag ur protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
fredagen den 18 januari 1918.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDEN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Löfgren anmälde, att sedan Kungl. Maj:t beslutat inhämta lagrådets utlåtande *dels* den 6 mars 1917 över upprättade förslag till lag om häradsrätts sammansättning vid handläggning av vissa mål och ärenden, till lag om ändrad lydelse av 7 och 10 §§ i förordningen den 17 maj 1872 angående ändring i vissa fall av gällande bestämmelser om häradsting samt till lag om ändrad lydelse av 5 § 1 i förordningen om nya växellagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall den 7 maj 1880, *dels ock* den 10 januari 1918 över upprättat förslag till lag om kungörande av tiden för tings början och avslutande m. m., lagrådet den 27 april 1917 samt denna dag avgivit de infordrade utlåtandena.

Efter att hava redogjort för innehållet i berörda lagförslag och lagrådets över desamma avgivna utlåtanden anförde departementschefen:

Lagrådet har icke haft något att erinra mot grundprinciperna för de framlagda lagförslagen. Dessa överensstämja med grunderna för den riksdagsskrivelse, som föranlett lagförslagets utarbetande. För egen del biträder jag, som icke tidigare haft att deltaga i handläggningen av de lagförslag, varöfver lagrådets utlåtande avgivits den 27 april 1917, till fullo de synpunkter, som legat till grund för riksdagsskrivelsen och lagförslagen. Önskemålen om snabbare rättsskipning i häradsrätterna och en lämplig arbetsfördelning mellan den ordinarie domaren och de vid häradsrätterna tjänstgörande tingsmyndiga biträdena synas mig på ett lyckligt sätt hava tillgodosetts i lagförslagen under bevarande och stärkande av lekmannaelementets inflytande genom avpassande av nämndemännens antal efter målens och ärendenas beskaffenhet. På grundvalen av ifrågavarande lagförslag är ock för närvarande inom justitiedepartementet under utarbetande ett förslag till stadga angående domsagornas förvaltning, som avser att reglera arbetsförhållandena å domsagokanslierna under tillgodoseende av de i riksdagens skrivelse den 13 april 1910 uttalade önskemålen om inskränkning i de ordinarie häradsrätternas tjänstledighet och skärpning av vikariernas kompetens. Till detta förslag ber jag att framdeles få återkomma.

De av lagrådet eller ett flertal av dess ledamöter mot vissa detaljer i lagförslagen framställda anmärkningarna hava samtliga beaktats i de reviderade förslag jag nu går att framlägga.

I 1 § av *förslaget till lag om häradsrätts sammansättning vid handläggning av vissa mål och ärenden* har i definitionen av de brottmål, som må upptagas av häradsrätt med blott tre i nämnden, gjorts det av lagrådet förordade förtydligandet, att mål, däri enskild målsägande finnes, ej må förekomma till handläggning vid sådant tillfälle. Att svarandes genstämmningstalan i mål av i 1 § angiven beskaffenhet jämväl må upptagas av häradsrätt med nyss nämnda sammansättning har utmärkts genom den i första punkten av 4 § gjorda jämkningen.

Genom de av lagrådet föreslagna ändringarna i 2 § har en avsevärd förenkling av däri intagna stadganden åstadkommits utan väsentlig rubbning av paragrafens tidigare innehåll. På lagrådets hemställan har föreskriften, att parternas yrkanden, bestridanden och medgivanden ävensom deras påståenden och förklaringar rörande saksammanhanget skulle å sammantråde med tremansnämnd i domboken noggrant antecknas, uteslutits, och torde jag framdeles få återkomma till frågan om inskränkande av domarens åligganden i nu berörda avseende på annat sätt än genom deras upptagande i den nu föreslagna lagen.

I anledning av den av lagrådets flesta ledamöter vid 3 § gjorda erinran om behövligheten av ett uttryckligt stadgande därom, att lagfarts-, intecknings- och tomträttsprotokoll skola föras vid sammanträden med tremansnämnd mellan de lagtina tingen, har föreslagits tillägg av ett andra stycke i 3 § av innehåll, att ärenden av antytt slag jämväl må upptagas å dylika sammanträden utan hinder av stadgandena i 20 § lagfartsförordningen och däremot svarande föreskrifter i andra författningar.

Den av lagrådet vid 3 § förordade uttryckliga föreskriften om tillämpligheten av 12 kap. 2 och 3 §§ rättegångsbalken på sammanträden med tremansnämnd har införts såsom ett andra stycke i 5 §. (Övriga i förevarande lagförslag gjorda jämkningar finna sin motivering i de av lagrådet vid vederbörande paragrafer framställda erinringar.

I 7 § av det till lagrådet remitterade *förslaget till lag om ändrad lydelse av 7 och 10 §§ i förordningen den 17 maj 1872 angående ändring i vissa fall av gällande bestämmelser om häradsting* föreslogos vissa skärpningar i fråga om domstolens skyldighet att i slutbehandlade mål avkunna dom innan sammanträdet ändas. Då jag är av den mening, att uppskov med doms avkunnande i praxis förekommer i långt större utsträckning än som med nu gällande lagbestämmelser synes vara förenligt och att det skulle lända rättsskipningen till synnerlig båtnad, om dylikt uppskov begränsades till det i lagen förutsatta fallet, att domen icke »kan författas» före sammanträdet slut, synes mig på ifrågavarande område en hel del vara att vinna utan lagändring, allenast genom åtgärder, åsyftande att ändra praxis till överensstämmelse med gällande lag. Med hänsyn härtill och på de av lagrådet mot den föreslagna lagändringen anförda skälen torde med denna för närvarande lämpligen kunna anstå.

I övriga lagförslag hava endast gjorts oväsentliga redaktionella jämkningar.

Departementschefen uppläste härefter i enlighet med det avgivna yttrandet avfattade förslag till

1) lag om häradsrätts sammansättning vid handläggning av vissa mål och ärenden,

2) lag om ändrad lydelse av 10 § i förordningen den 17 maj 1872 angående ändring i vissa fall av gällande bestämmelser om häradsting,

3) lag om ändrad lydelse av 5 § 1 i förordningen om nya växelagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall den 7 maj 1880 samt

4) lag om kungörande av tiden för tings början och avslutande m. m.,

och hemställde departementschefen, att förslagen måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Denna hemställan, i vilken statsrådets övriga ledamöter instämde, täcktes Hans Maj:t Konungen bifalla, och skulle proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Henry Lindberg.
